

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ

**Η μητρική γλώσσα ως παράγοντας αντιμετώπισης της σχολικής
διαρροής των μαθητών Ρομά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση:**

Εμπειρική έρευνα

Καλλίνη Κωνσταντίνα

A.M. 220027

Διπλωματική Εργασία

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ : « ΘΕΩΡΙΑ, ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ

ΑΘΗΝΑ 2022

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ : « ΘΕΩΡΙΑ, ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ

**Η μητρική γλώσσα ως παράγοντας αντιμετώπισης της σχολικής
διαρροής των μαθητών Ρομά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση:
Εμπειρική έρευνα**

Καλλίνη Κωνσταντίνα

A.M. 220027

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Αναπλ. Καθηγητής κ. Αθ. Μιχάλης	Α΄ Επιβλέπων
Αναπλ. Καθηγητής κ. Χρ. Παρθένης	Α΄ Μέλος Τριμελούς Επιτροπής
ΕΔΙΠ κ. Αντ. Μπούρας	Β΄ Μέλος Τριμελούς Επιτροπής

ΑΘΗΝΑ 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Κεφάλαια</i>	<i>Σελίδα</i>
Περιεχόμενα	iii
Ευρετήριο Πινάκων	v
Ευρετήριο Γραφημάτων	vii
Ελληνική Περίληψη	8
Αγγλική Περίληψη	9
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	10
1.1. Η σπουδαιότητα της μητρικής γλώσσας	10
1.2. Η σημασία της διατήρησης της μητρικής γλώσσας	10
Κεφάλαιο 2: Η μητρική γλώσσα στην εκπαίδευση	11
2.1. Η επίδραση της μητρικής γλώσσας στην γλωσσική εκπαίδευση	12
2.2. Έννοια της μητρικής γλώσσας	13
Κεφάλαιο 3: Πώς η μητρική γλώσσα επηρεάζει τη δεύτερη γλώσσα	14
3.1. Επιδράσεις γλωσσικών παρεμβολών	16
3.2. Πλεονεκτήματα της μητρικής γλώσσας στην εκπαίδευση	18
Κεφάλαιο 4. Η σημασία των Ρομανί στη γλωσσική εκπαίδευση των μαθητών Ρομά	19
4.1. Πολιτιστική ταυτότητα των Ρομά - ακρογωνιαίος λίθος για την επιτυχία του σχολείου	21
4.2. Η σημασία των Ρομανί για μια συμπεριληπτική εκπαίδευση	22
4.3. Πώς πρέπει να οργανωθεί η εκπαίδευση των Ρομά;	26
Κεφάλαιο 5. Ο ρόλος των προφορικών παραδόσεων στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών Ρομά	26
5.1. Γλωσσική ανάπτυξη στα παιδιά Ρομά μέσω προφορικών παραδόσεων	26
5.2. Η γλωσσική κατάκτηση των Romaní σε δίγλωσσο πλαίσιο	28

Κεφάλαιο 6. Μεθοδολογία έρευνας	31
6.1. Το ερευνητικό ερώτημα	32
6.2. Οι ερευνητικές υποθέσεις	32
Κεφάλαιο 7. Περιγραφική στατιστική ανάλυση	33
7.1. Παρουσίαση δείγματος	33
7.2. Κατανομή συχνοτήτων	36
Κεφάλαιο 8. Επαγωγική στατιστική ανάλυση	53
8.1. Πρώτη ερευνητική υπόθεση	53
8.2. Δεύτερη ερευνητική υπόθεση	54
8.3. Τρίτη ερευνητική υπόθεση	60
8.4. Τέταρτη ερευνητική υπόθεση	66
8.5. Πέμπτη ερευνητική υπόθεση	72
8.6. Έκτη ερευνητική υπόθεση	78
8.7. Έβδομη ερευνητική υπόθεση	88
8.8. Όγδοη ερευνητική υπόθεση	94
8.9. Ένατη ερευνητική υπόθεση	102
Κεφάλαιο 9. Συμπέρασμα	108
Βιβλιογραφία	109
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία	109
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	112
Παράρτημα: Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	118

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Παρουσίαση δείγματος.....	34
Πίνακας 2. Αίτια και παράγοντες σχολικής διαρροής μαθητών Ρομά	38
Πίνακας 3. Ποσοστιαίες διάφορες απαντήσεων βάσει του φύλου των συμμετεχόντων (άνδρας/γυναϊκά)	42
Πίνακας 4. Αίτια και παράγοντες σχολικής διαρροής μαθητών Ρομά	47
Πίνακας 5. Συγκριτική παράθεση περιγραφικών μέτρων μεταξύ των δυο επιλεγμένων εκπαιδευτικών και του συνόλου του δείγματος.....	49
Πίνακας 6. Σύνοψη μοντέλου	53
Πίνακας 7. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου.....	54
Πίνακας 8. Σύνοψη μοντέλου	54
Πίνακας 9. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου.....	55
Πίνακας 10. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου	55
Πίνακας 11. Σύνοψη μοντέλου	60
Πίνακας 12. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου.....	61
Πίνακας 13. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου.....	61
Πίνακας 14. Κατανομή απαντήσεων (%) βάσει των ετών προϋπηρεσίας των συμμετεχόντων...	65
Πίνακας 15. Σύνοψη μοντέλου	67
Πίνακας 16. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου.....	67
Πίνακας 17. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου	68
Πίνακας 18. Κατανομή απαντήσεων (%) βάσει της ηλικίας των συμμετεχόντων.....	72
Πίνακας 19. Έλεγχος κανονικότητας μεταβλητών ερευνητικής υπόθεσης.....	73
Πίνακας 20. Ανάλυση συσχετίσεων	74
Πίνακας 21. Αποτελέσματα ελέγχου T-test.....	80
Πίνακας 22. Περιγραφικά στοιχεία ανάλυσης.....	85
Πίνακας 23. Σύνοψη μοντέλου	89
Πίνακας 24. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου.....	89
Πίνακας 25. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου	89
Πίνακας 26. Σύνοψη του μοντέλου	95
Πίνακας 27. Ανάλυση διακύμανσης του μοντέλου	95
Πίνακας 28. Ανάλυση συσχετίσεων του μοντέλου.....	96

Πίνακας 29. Σύνοψη μοντέλου	102
Πίνακας 30. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου	103
Πίνακας 31. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου	103
Πίνακας 32. Παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά και διαμόρφωση απόψεων	107

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1. Πλήθος παιδιών Ρομά φοιτούν στην τάξη των συμμετεχόντων	36
Γράφημα 2. Για ποιους άλλους λόγους πιστεύετε ότι συμβαίνει η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά;	40
Γράφημα 3. Κατανομή συχνοτήτων απαντήσεων εκπαιδευτικών	40
Γράφημα 4. Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	41
Γράφημα 5. Κατανομή απαντήσεων βάσει της ειδικότητας των εκπαιδευτικών	52
Γράφημα 6. Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση / διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο	59
Γράφημα 7. Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής / διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο	93
Γράφημα 8. Κατανομή Μ.Ο. ανά μεταβλητή βάσει το πλήθους των παιδιών στην τάξη	94

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση των παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν τη φοίτηση των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολείο ενισχύοντας τη σχολική διαρροή αλλά και την αξιοποίηση της μητρικής τους γλώσσας ως παράγοντα περιορισμού της διαρροής αυτής.

Για την έρευνα αυτή εστίασαμε σε εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι εργάζονταν κατά την διάρκεια της έρευνας είτε σε αμιγείς σχολικές μονάδες με μαθητές/μαθήτριες Ρομά είτε σε μεικτές σχολικές μονάδες. Στο δείγμα των εκπαιδευτικών περιλαμβάνεται και δείγμα από Ισπανούς εκπαιδευτικούς επίσης της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα κατά τη διάρκεια συμμετοχής σε πρόγραμμα ERASMUS +.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η ποσοτική έρευνα με σκοπό να αναδείξει το ποσοστό και τις συσχετίσεις αναφορικά με τους παράγοντες που προκαλούν την διαρροή. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας, είναι το ερωτηματολόγιο.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη: στο πρώτο μέρος της έρευνας γίνεται μια προσέγγιση σχετικά με το θεωρητικό πλαίσιο και τη βιβλιογραφία για τη σπουδαιότητα της μητρικής γλώσσας στην διδασκαλία μιας δεύτερης γλώσσας και, στο δεύτερο μέρος ακολουθεί η έρευνα που πραγματοποιήθηκε, η παρουσίαση των δεδομένων, παρουσιάζονται τα ευρήματα ανά ερευνητική υπόθεση και ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, οι απόψεις τους για τα αίτια της σχολικής διαρροής διαμορφώνονται ανάλογα με την ειδικότητά τους, τα έτη προϋπηρεσίας τους στην εκπαίδευση, την ηλικία τους, τις σπουδές τους, αλλά και από τον αριθμό των Ρομά μαθητών τους στην τάξη και την επιμόρφωση τους. Η έρευνα μας δείχνει ότι οι απόψεις των εκπαιδευτικών δεν επηρεάζονται από το φύλο τους.

Λέξεις κλειδιά: μητρική γλώσσα, Ρομανί, σχολική διαρροή, κατάκτηση δεύτερης γλώσσας, γλωσσικός εγγραμματισμός

Abstract

The purpose of the thesis is to investigate the factors that affect the attendance of Roma students at school by enhancing school dropout and the use of their mother tongue as a factor limiting this leakage.

For this research we focused on primary education teachers who worked during the survey either in pure school units with Roma students or in mixed school units. The sample of teachers includes a sample of Spanish teachers also from Primary Education who participated in the survey during the participation in an ERASMUS + program.

The method used is quantitative research in order to highlight the percentage and correlations regarding the factors that cause the leakage. The research tool used to collect the survey data is the questionnaire.

The thesis consists of two parts: in the first part of the research an approach is made on the theoretical framework and literature on the importance of the mother tongue in teaching a second language, and in the second part follows the research carried out, the presentation of the data, the findings per research hypothesis are presented and it is completed with the presentation of the research findings.

According to the teachers' responses, their views on the causes of school dropout are formed according to their specialty, their years of experience in education, their age, their studies, but also the number of their Roma students in their classroom and training. Our research shows that the opinions of teachers are not influenced by their gender.

Keywords: mother tongue, Romani, school dropout, second language acquisition, language literacy

A. Μέρος

1. Εισαγωγή

1.1. Η σπουδαιότητα της μητρικής γλώσσας

Η μητρική γλώσσα ενός ατόμου είναι ένα μέσο για να συμμετέχει το άτομο στη γνώση του κοινωνικού έργου. Μια άλλη επιρροή της μητρικής γλώσσας είναι ότι προκαλεί τον προβληματισμό και την εκμάθηση επιτυχημένων κοινωνικών προτύπων δράσης και ομιλίας. Στην πραγματικότητα, είναι επιφορτισμένη με τη διαφοροποίηση της γλωσσικής ικανότητας της δράσης (Abubakar, 2005). Η γλώσσα είναι το πιο εντυπωσιακό όργανο στην πρόοδο κάθε ανθρώπου. Είναι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα που έχουμε.

Η καλή κατανόηση της γλώσσας είναι ίση με μια υγιή ικανότητα σκέψης. Με άλλα λόγια, η γλώσσα και η σκέψη δεν μπορούν να διαχωριστούν. Η γλώσσα έχει σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της ταυτότητας του ατόμου και στο να βοηθήσει τους ανθρώπους να καταλάβουν πού ταιριάζουν στο νέο περιβάλλον (Ασκούνη, 2006).

Η απόκτηση της γλώσσας είναι απαραίτητη όχι μόνο για τη γνωστική ανάπτυξη του ατόμου, αλλά και για την κοινωνική του ανάπτυξη και ευημερία. Τα πρώτα χρόνια αναγνωρίζονται ως τα έτη θεμελίωσης για την ανάπτυξη του ατόμου. Ειδικότερα, τα πρώτα έξι χρόνια είναι ζωτικής σημασίας για τα μικρά παιδιά στην ανάπτυξη της πρώτης γλωσσικής και πολιτιστικής τους ταυτότητας (Schwartz et al., 2008) και κατά τη διάρκεια αυτών των πρώτων ετών τα παιδιά αναπτύσσουν τις γνώσεις τους για τον κόσμο γύρω τους.

Όλη η επιστημονική συζήτηση που εστιάζει στις γλώσσες ως εκπαιδευτικό εργαλείο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μητρική γλώσσα, η οποία θα πρέπει να ονομάζεται *«η μητέρα των γλωσσών»* μέσα από την οποία κάθε νέα γλώσσα μπορεί να καθιερωθεί μόνο σε σύγκριση με αυτήν (Swan, 2008). Ως εκ τούτου, η μητρική γλώσσα είναι, για όλα τα σχολικά μαθήματα, συμπεριλαμβανομένων των μαθημάτων ξένων γλωσσών, ο ισχυρότερος σύμμαχος του παιδιού και θα πρέπει να χρησιμοποιείται συστηματικά. Με τη χρήση της μητρικής γλώσσας, έχουμε (α) μάθει το παιδί να σκέφτεται, (β) να μαθαίνει να επικοινωνεί και (γ) να αποκτά μια διαισθητική κατανόηση της γραμματικής.

1.2. Η σημασία της διατήρησης της μητρικής γλώσσας

Η πρώτη γλώσσα, που μαθαίνεται στο σπίτι, είναι εξαιρετικά σημαντική και αποτελεί το θεμέλιο για όλες τις μετέπειτα γλωσσικές Εξελίξεις (Richards, 1985). Οι γονείς, τα μέλη της οικογένειας και οι επαγγελματίες της πρώιμης παιδικής ηλικίας είναι οι πιο σημαντικές επιρροές στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της πρώτης ή μητρικής γλώσσας.

Η έρευνα των Montalt et al., (2008) δείχνει ότι η γνώση μιας γλώσσας μπορεί να βοηθήσει το παιδί να καταλάβει πώς λειτουργούν άλλες γλώσσες. Η διατήρηση της πρώτης γλώσσας κατά τον Schumann (1978) είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη θετικής αυτοαντίληψης και ευημερίας του παιδιού. Τα παιδιά που έχουν την ευκαιρία να διατηρήσουν την πρώτη τους γλώσσα μπορούν να επεκτείνουν τη γνωστική τους ανάπτυξη. Το επίπεδο των ικανοτήτων τους στη δεύτερη γλώσσα θα σχετίζεται με το επίπεδο ικανοτήτων που έχουν επιτύχει στην πρώτη τους γλώσσα. Τα παιδιά με καλή γνώση της πρώτης γλώσσας (L1) θα είναι σε θέση να μεταφέρουν δεξιότητες από τη μία γλώσσα στην άλλη (Odlin, 2009).

Η μητρική γλώσσα ανοίγει την πόρτα, συμπεριλαμβανομένης της δικής της γραμματικής, σε όλες τις γραμματικές, στην οποία αφυπνίζει τη δυνατότητα για καθολική γραμματική που βρίσκεται μέσα σε όλους μας. Για το λόγο αυτό, η μητρική γλώσσα είναι το κύριο κλειδί για τις ξένες γλώσσες, το εργαλείο που μας δίνει το γρηγορότερο, ασφαλέστερο, ακριβέστερο και πληρέστερο μέσο πρόσβασης σε μια νέα γλώσσα.

Σύμφωνα με τον Baker (2001), οι «επιτυχημένοι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν» τον τεράστιο όγκο των γλωσσικών δεξιοτήτων και της παγκόσμιας γνώσης που έχουν συσσωρεύσει μέσω της μητρικής γλώσσας. Για τον αρχάριο, η συνειδητοποίηση των νοημάτων συνεπάγεται αυτόματα τη σύνδεσή τους με τη μητρική γλώσσα. Ο αποκλεισμός των συνδέσμων της (L1) θα μας στερούσε την πλουσιότερη πηγή για τη δημιουργία διαγλωσσικών δικτύων (Benavides & Adolfo, 2019).

Η καλά κατευθυνόμενη και ενημερωτική χρήση των λεξικών και συντακτικών παραλληλισμών μεταξύ της μητρικής γλώσσας και των ξένων γλωσσών που διδάσκονται στα σχολεία αναφέρθηκε για πρώτη φορά από τον Corder (1981), ο οποίος μάλιστα εστίασε στην προώθηση της διατήρησης της κατανόησης της ιστορικής συγγένειας της γλώσσας και του πολιτισμού.

2. Η μητρική γλώσσα στην εκπαίδευση

Πολλοί γλωσσολόγοι υποστηρίζουν ότι για τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες η χρήση μιας πρώτης γλώσσας στην εκμάθηση μιας νέας γλώσσας σε δίγλωσσους μαθητές στα σχολεία είναι υψίστης σημασίας. Δεδομένου ότι η εκπαίδευση της μητρικής γλώσσας κατά τη διάρκεια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης υποδηλώνει την καλύτερη εισαγωγή στον αλφαριθμητισμό, καθίσταται χρήσιμη για την απόκτηση μιας δεύτερης γλώσσας. Η έρευνα σχετικά με την απόκτηση της L2 δείχνει ότι η εκμάθηση μιας άλλης γλώσσας γίνεται λιγότερο προβληματική, αν ένα παιδί κυριαρχήσει την πρώτη γλώσσα στις συνήθειες της ομιλίας, της ακρόασης, της ανάγνωσης και της γραφής που μπορεί να μεταφερθεί στην εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας.

Οι De Felix Acton (1991) ισχυρίζονται ότι όπου η L2 χρησιμοποιείται ως μέσο διδασκαλίας, οι μαθητές αντιμετωπίζουν προβλήματα επειδή το έργο τους είναι τριπλό. Η έκθεση της Επιτροπής της UNESCO (2019) δείχνει ότι οι μαθητές μαθαίνουν γρήγορα μέσω της πρώτης γλώσσας τους από ένα άγνωστο γλωσσικό μέσο. Ως αποτέλεσμα, αναφέρει ότι το καλύτερο μέσο για τη διδασκαλία ενός παιδιού είναι η μητρική γλώσσα μέσω της οποίας τα παιδιά κατανοούν καλύτερα και εκφράζονται ελεύθερα.

Σύμφωνα με τον Αγγελίδη (2011), το επίπεδο ανάπτυξης της μητρικής γλώσσας των παιδιών είναι ένας ισχυρός προγνωστικός παράγοντας της ανάπτυξης της δεύτερης γλώσσας τους. Τα παιδιά που έρχονται στο σχολείο με στέρεα θεμέλια στη μητρική τους γλώσσα αναπτύσσουν ισχυρότερες ικανότητες αλφαριθμητισμού στη σχολική γλώσσα.

Η μητρική γλώσσα είναι πολύτιμη για διάφορους λόγους. Είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση της σκέψης και των συναισθημάτων των ανθρώπων. Η ευχέρεια στη μητρική γλώσσα, ωφελεί το παιδί με πολλούς τρόπους. Το συνδέει με τον πολιτισμό του, εξασφαλίζει ενισχυμένη γνωστική ανάπτυξη και υποστηρίζει την εκμάθηση άλλων γλωσσών. Ένα παιδί κατανοεί πρώτα τι είναι γύρω του μέσω της γλώσσας από την οποία ακούει τη μητέρα του να επικοινωνεί στα πρώτα στάδια της ζωής του.

Για να βελτιωθεί η ποιότητα της εκπαίδευσης, οι γλωσσικές πολιτικές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη μάθηση της μητρικής γλώσσας. Τα μοντέλα εκπαίδευσης που αγνοούν τη μητρική γλώσσα κατά τα πρώτα χρόνια μπορεί να είναι μη παραγωγικά, αναποτελεσματικά και να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη μάθηση των παιδιών. Η εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια μπορεί να επιτρέψει στους εκπαιδευτικούς να διδάσκουν και στους μαθητές να μαθαίνουν πιο αποτελεσματικά.

2.1. Η επίδραση της μητρικής γλώσσας (L1) στην γλωσσική εκπαίδευση

Η γλώσσα είναι ένα εργαλείο επικοινωνίας, ένα εργαλείο έκφρασης που αποτελείται από διαφορετικές δευτερεύουσες δεξιότητες με το οποίο κάθε άνθρωπος είναι εφοδιασμένος, Μια γλώσσα εκτός από το ότι είναι το μεγαλύτερο φαινόμενο διάκρισης μεταξύ του ανθρώπου και άλλων πλασμάτων είναι προφανώς το πιο διαρκές στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε λαού. Αντικατοπτρίζει την κουλτούρα του και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτή.

Η γλώσσα είναι ένα σημαντικό εργαλείο που ενισχύει την ανθρώπινη επικοινωνία και αλληλεπίδραση. Μια εξέταση του γλωσσικού περιεχομένου μιας συγκεκριμένης κοινότητας ομιλίας μπορεί να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον στυλ ζωής, την κατοχή ενός συγκεκριμένου λαού.

2.2. Έννοια της μητρικής γλώσσας

Η μητρική γλώσσα είναι ένας παραδοσιακός όρος για τη μητρική γλώσσα ενός ατόμου – δηλαδή, μια γλώσσα που μαθαίνεται από τη γέννηση. Ονομάζεται επίσης πρώτη γλώσσα, κυρίαρχη γλώσσα, αρχική γλώσσα και μητρική γλώσσα (αν και οι όροι αυτοί δεν είναι απαραίτητα συνώνυμοι). Οι σύγχρονοι γλωσσολόγοι και εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν συνήθως τον όρο L1 για να αναφερθούν σε μια πρώτη ή μητρική γλώσσα (τη μητρική γλώσσα) και τον όρο L2 για να αναφερθούν σε μια δεύτερη γλώσσα ή μια ξένη γλώσσα που μελετάται.

Ορισμός της «Μητρικής Γλώσσας»		
Κριτήρια	Ορισμός	Επιστημονικός Κλάδος
Προέλευση	Η γλώσσα που μαθαίνεις πρώτα	Κοινωνιολογία
Ικανότητα	Η γλώσσα που γνωρίζεις καλύτερα	Γλωσσολογία
Λειτουργία	Η γλώσσα που χρησιμοποιείς περισσότερο	Κοινωνιογλωσσολογία
Στάσεις	A) Η γλώσσα με την οποία ταυτίζεσαι (εσωτερική ταύτιση) B) Η γλώσσα με την οποία σε ταυτίζουν οι άλλοι (εξωτερική ταύτιση)	A) Κοινωνική Ψυχολογία-Ψυχολογία του Ατόμου B) Κοινωνική Ψυχολογία-Κοινωνιολογία

Πίνακας 1: Ο ορισμός της Μητρικής γλώσσας (L1). (Skutnabb Kangas, T., 2000)

Η γενική χρήση του όρου μητρική γλώσσα υποδηλώνει όχι μόνο τη γλώσσα που μαθαίνει κανείς από τη μητέρα του, αλλά και την κυρίαρχη και οικιακή γλώσσα του ομιλητή, δηλαδή όχι μόνο την πρώτη γλώσσα ανάλογα με το χρόνο απόκτησης, αλλά την πρώτη όσον αφορά τη σημασία της και την ικανότητα του ομιλητή να κατέχει τις γλωσσικές και επικοινωνιακές πτυχές του.

3. Πώς η μητρική γλώσσα (L1) επηρεάζει τη δεύτερη γλώσσα

Η μεταφορά γλωσσών (επίσης γνωστή ως παρεμβολή L1, γλωσσική παρεμβολή και διασταυρούμενη σημασία) αναφέρεται σε ομιλητές ή συγγραφείς που εφαρμόζουν γνώσεις από τη μητρική τους γλώσσα σε μια δεύτερη γλώσσα. Οι Dulay, Burt & Krashen (2002) ορίζουν τις παρεμβολές ως αυτόματη μεταφορά, λόγω συνήθειας, της δομής της επιφάνειας της πρώτης γλώσσας στην επιφάνεια της γλώσσας – στόχου.

Ο Lott (2003: 256) ορίζει την παρέμβαση ως *«λάθη στη χρήση της ξένης γλώσσας από τον μαθητή που μπορούν να εντοπιστούν πίσω στη μητρική γλώσσα»*. Ο Ellis (2007: 51) αναφέρεται στην παρέμβαση ως *«μεταφορά»*, η οποία λέει ότι είναι *«η επιρροή που ασκεί η L1 του μαθητή στην απόκτηση της L2»*. Υποστηρίζει ότι η μεταφορά διέπεται από τις αντιλήψεις των μαθητών σχετικά με το τι είναι μεταβιβάσιμο και από το στάδιο ανάπτυξής τους στη μάθηση της L2. Κατά την εκμάθηση μιας γλώσσας – στόχου, οι μαθητές κατασκευάζουν τους δικούς τους ενδιάμεσους κανόνες (Selinker, 2001; Seligar, 2008 και Ellis, 2007) με τη χρήση των γνώσεων της L1, αλλά μόνο όταν πιστεύουν ότι θα τους βοηθήσει στο μαθησιακό έργο ή όταν έχουν γίνει αρκετά ικανοί στην L2 για να είναι δυνατή η μεταφορά.

Όταν η κατανόηση μιας γλώσσας από ένα άτομο έχει αντίκτυπο στην κατανόησή του για μια άλλη γλώσσα, αυτό το άτομο βιώνει τη μεταφορά γλωσσών. Μπορεί να υπάρξουν αρνητικές μεταφορές, αλλιώς γνωστές ως παρεμβολές, όταν η κατανόηση μιας γλώσσας περιπλέκει την κατανόηση μιας άλλης γλώσσας. Εναλλακτικά, μπορεί να υπάρξουν θετικές μεταφορές έτσι ώστε η γνώση μιας γλώσσας μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για μια δεύτερη γλώσσα. Η γλωσσική παρέμβαση είναι η επίδραση της πρώτης γλώσσας των μαθητών στην παραγωγή της γλώσσας που μαθαίνουν. Αυτό σημαίνει ότι η πρώτη γλώσσα του ομιλητή επηρεάζει τη δεύτερη ή και την ξένη γλώσσα του.

Η επίδραση μπορεί να είναι σε οποιαδήποτε πτυχή της γλώσσας: γραμματική, λεξιλόγιο, προφορά, ορθογραφία και ούτω καθεξής. Οι γλωσσικές παρεμβολές θεωρούνται ως μία από τις πηγές σφάλματος (*αρνητική μεταφορά*), αν και όταν το σχετικό χαρακτηριστικό και των δύο γλωσσών είναι το ίδιο, οδηγεί σε σωστή γλωσσική παραγωγή (*θετική μεταφορά*). Όσο μεγαλύτερες είναι οι διαφορές μεταξύ των δύο γλωσσών, τόσο πιο αρνητικές είναι οι επιπτώσεις των παρεμβολών. Αναπόφευκτα θα συμβεί σε οποιαδήποτε κατάσταση όπου κάποιος δεν έχει μάθει μια δεύτερη γλώσσα.

Ο Corder (2001) περιγράφει έναν τρόπο με τον οποίο οι παρεμβολές μπορούν να αναδιατυπωθούν ως στρατηγική εκμάθησης. Προτείνει ότι η L1 του μαθητή μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία ανάπτυξης της εκμάθησης της L2, βοηθώντας τον να προχωρήσει ταχύτερα κατά μήκος της καθολικής διαδρομής όταν η L1 είναι παρόμοια με την L2. Ο Krashen (2002) προτείνει ότι *«οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν το L1 για να ξεκινήσουν δηλώσεις όταν δεν έχουν επαρκή αποκτηθείσα γνώση της γλώσσας-στόχου για το σκοπό αυτό»*.

Στη συνέχεια, πρέπει να εξεταστεί η σχέση μεταξύ των δύο γλωσσών. Οι Albert και Obler (2008) ισχυρίζονται ότι οι άνθρωποι παρουσιάζουν πιο λεξικές παρεμβολές σε παρόμοια αντικείμενα. Έτσι, μπορεί να ακολουθήσει το ότι οι γλώσσες με περισσότερες παρόμοιες δομές (π.χ. αγγλικά και γαλλικά) είναι πιο επιρρεπείς σε αμοιβαίες παρεμβολές από τις γλώσσες με λιγότερα παρόμοια χαρακτηριστικά (π.χ. αγγλικά και ιαπωνικά). Από την άλλη, θα μπορούσαμε επίσης να αναμένουμε περισσότερες μαθησιακές δυσκολίες, και συνεπώς περισσότερες πιθανότητες παρέμβασης στην απόδοση σε εκείνα τα σημεία της L2 που είναι πιο απομακρυσμένα από την L1, καθώς ο/η μαθητής/μαθήτρια θα δυσκολευόταν να μάθει και να κατανοήσει μια εντελώς νέα και διαφορετική χρήση. Ως εκ τούτου, ο/η μαθητής/μαθήτρια θα καταφύγει σε δομές της L1 για βοήθεια (Raimes, 1986; Sharma, 2009; Dulay et al, 2002; Booth & Ainscow, 2017).

Οι Aina et al., (2013) αναφέρουν ότι: *«η μητρική γλώσσα θα μπορούσε να οριστεί ως η γλώσσα που αποκτήθηκε στα πρώτα έτη και η οποία γίνεται τελικά το φυσικό όργανο των σκέψεων και της επικοινωνίας τους»*. Υπό το πρίσμα αυτό, το άτομο ορίζεται ως φυσικός ομιλητής της πρώτης γλώσσας, αν και μπορεί κανείς να είναι επίσης φυσικός ομιλητής περισσότερων από μία γλωσσών εάν όλες οι γλώσσες μαθαίνονταν χωρίς επίσημη εκπαίδευση.

Ο όρος μεταφορά στην εκμάθηση γλωσσών ορίζεται από τον Odlin (2009) ως *«η επιρροή που προκύπτει από ομοιότητες και διαφορές μεταξύ της γλώσσας-στόχου και οποιασδήποτε άλλης γλώσσας που έχει αποκτηθεί προηγουμένως»* (σ. 27). Η μεταφορά είναι ένας ψυχολογικός όρος

που χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια κατάσταση όπου ένα γεγονός επηρεάζει τη μάθηση ενός επακόλουθου γεγονότος μάθησης. Η επιρροή σε αυτή την περίπτωση έχει δύο όψεις και είναι γνωστή ως παρεμβολή ή αρνητική μεταφορά και θετική μεταφορά. Η θετική μεταφορά ή διευκόλυνση συνεπάγεται μεταφορά δεξιοτήτων ή μέρος της μητρικής γλώσσας που διευκολύνει την εκμάθηση της γλώσσας – στόχου. Από την άλλη, αρνητική εντολή μεταφοράς ή παρεμβολής είναι η μεταφορά μιας δεξιότητας που εμποδίζει τη μάθηση ή έχει αρνητική επίδραση στην ικανότητα μιας δεξιότητας στη γλώσσα – στόχο.

Σύμφωνα με τον Wardhaugh (2000) η μεταφορά είναι ένα εργαλείο που *«χρησιμοποιείται για να εξηγήσει ή να ερμηνεύσει τα λάθη που πραγματικά συμβαίνουν»*.

Ο Corder (2001) παρατηρεί ότι όταν οι άνθρωποι μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα, έχουν ήδη μια πρώτη γλώσσα (L1). Συνειδητοποίησε επίσης ότι οι κανόνες που έχουν μάθει και κατανοήσει στην πρώτη γλώσσα χρησιμοποιούνται στη δεύτερη γλώσσα (L2). Ως αποτέλεσμα, οι άνθρωποι σχηματίζουν συνήθειες χρήσης των κανόνων της πρώτης γλώσσας στη δεύτερη γλώσσα και ως εκ τούτου κάνουν λάθη.

Έρευνες που έχουν γίνει στον τομέα της μητρικής γλώσσας δείχνουν ότι υπάρχει παρέμβαση της μητρικής γλώσσας στη γλώσσα – στόχο. Διάφοροι μελετητές έχουν αντιμετωπίσει το ζήτημα της παρέμβασης: ο Dulay και ο Burt (2002) θεωρούν την παρέμβαση ως αυτόματη μεταφορά, λόγω συνήθειας, της επιφανειακής δομής της πρώτης γλώσσας στην επιφάνεια της γλώσσας-στόχου. Ο Lott (2003) ορίζει την παρέμβαση ως *«λάθη στη χρήση της ξένης γλώσσας από τον εκπαιδευόμενο που μπορούν να εντοπιστούν πίσω στη μητρική γλώσσα»* (σ. 256). Ο Ellis (2001) αναφέρεται στις παρεμβολές *"ως μεταφορά που λέει ότι είναι η επιρροή που ασκεί η L1 του μαθητή στην απόκτηση μιας L2"* (σ. 51). Υποστηρίζει ότι η μεταφορά διέπεται από τις αντιλήψεις των μαθητών σχετικά με το τι είναι μεταβιβάσιμο στη μάθηση της L2. Σύμφωνα με τον Ellis (2001) στην εκμάθηση μιας γλώσσας-στόχου, οι μαθητές κατασκευάζουν τους δικούς τους ενδιάμεσους κανόνες με τη χρήση των γνώσεων της L1, αλλά μόνο όταν πιστεύουν ότι θα τους βοηθήσει στο μαθησιακό έργο ή όταν έχουν γίνει αρκετά ικανοί στην L2 για να είναι δυνατή η μεταφορά. Αυτή η μελέτη επιδίωξε να ανακαλύψει την επίδραση (παρέμβαση) της μητρικής γλώσσας (L1) στην απόκτηση της αγγλικής (L2) με αποτέλεσμα να επηρεάσει την ακαδημαϊκή απόδοση των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στον τομέα των σπουδών.

3.1. Επιδράσεις γλωσσικών παρεμβολών

Το υπόβαθρο της L1 για μάθηση της L2 έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ο παράγοντας της «καθολικής γλώσσας» βοηθά στη μάθηση. Όλες οι γλώσσες έχουν τεταμένο σύστημα, αριθμό, φύλο, πληθυντικό κλπ. Αυτό βοηθά τον εκπαιδευόμενο να εντοπίσει αυτές τις περιοχές στη γλώσσα-στόχο (Djihed, 2013; Dralo, 2012). Αλλά η παρεμβολή της L1 στην L2 οδηγεί σε λάθη. Μία από τις υποθέσεις της υπόθεσης της αντίθετης ανάλυσης ήταν ότι οι μαθητές με διαφορετική L1 θα μάθαιναν μία L2 με διαφορετικούς τρόπους, ως αποτέλεσμα της αρνητικής μεταφοράς που επιβάλλει διαφορετικά είδη δυσκολίας.

Οι παρεμβολές μπορούν να θεωρηθούν ως μεταφορά στοιχείων της μιας γλώσσας στην άλλη σε διάφορα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων των φωνολογικών, γραμματικών, λεξικών και ορθογραφικών (Abubakar, 2005; Achor & Ejigbo, 2006; Baker, 2000). Ο Tortijos (2009), ορίζει τη φωνολογική παρέμβαση ως στοιχεία (όπως η ξένη προφορά, το άγχος, η ομοιοκαταληξία, ο τονισμός και οι ήχοι ομιλίας από την πρώτη γλώσσα) που επηρεάζουν τη δεύτερη. Η γραμματική παρέμβαση ορίζεται ως η πρώτη γλώσσα που επηρεάζει τη δεύτερη όσον αφορά τη σειρά λέξεων, τη χρήση αντωνυμιών και καθοριστικών παραγόντων, την ένταση και τη διάθεση. Οι παρεμβολές σε λεξικό επίπεδο προβλέπουν το δανεισμό λέξεων από μια γλώσσα και τη μετατροπή τους σε πιο φυσικές σε μια άλλη και οι ορθογραφικές παρεμβολές περιλαμβάνουν την ορθογραφία μιας γλώσσας που αλλάζει μια άλλη (Krashen, 1999).

Η πιο κοινή πηγή σφάλματος είναι στη διαδικασία εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας, όπου η μητρική γλώσσα παρεμβαίνει, αλλά μπορεί να συμβούν παρεμβολές στις άλλες καταστάσεις επαφής (όπως στην πολυγλωσσία).

Η σημασία της μητρικής γλώσσας μελετήθηκε από τον καθηγητή Jim Cummins στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο του Καναδά, ο οποίος διερεύνησε γιατί είναι τόσο σημαντικό οι γονείς να μιλούν τη μητρική τους γλώσσα στα παιδιά τους. Η έρευνά του αποκαλύπτει τη σχέση μεταξύ της ανάπτυξης ενός παιδιού και της μητρικής του γλώσσας. Διαπίστωσε ότι τα παιδιά που αναπτύσσουν δεξιότητες σε δύο ή ακόμη και τρεις γλώσσες μεγαλώνουν και έχουν μια βαθύτερη κατανόηση του πώς να σχηματίζουν προτάσεις και εκφράσεις, καθιστώντας τη χρήση της γλώσσας στο σύνολό της πολύ πιο εύκολη (Cummins, 2000).

Τα παιδιά που μιλούν μόνο μια μητρική γλώσσα είχαν μια σταθερή νοοτροπία για το πώς να επικοινωνούν αυτό που θέλουν ή χρειάζονται. Διαπίστωσε επίσης ότι τα παιδιά με μία μόνο μητρική γλώσσα δεν ήξεραν πώς να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα στο ίδιο βάθος με τα παιδιά που χρησιμοποιούν δύο ή περισσότερες μητρικές γλώσσες. Τονίζει επίσης ότι τα παιδιά που μιλούν

πολλές γλώσσες έχουν πιο προηγμένη κριτική σκέψη, καθώς πρέπει να διερευνήσουν πώς να εκφράσουν και να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα επιλογής εκείνη τη στιγμή.

Επιπλέον, ο Cummins διαπίστωσε ότι τα παιδιά με κυρίαρχη μητρική γλώσσα βρήκαν ευκολότερο να πάρουν μια δεύτερη γλώσσα και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους στον αλφαριθμητισμό.

Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες των παιδιών μεταβιβάζονται σε όλες τις γλώσσες. Ωστόσο, οι δεξιότητες που μαθαίνονται στη μητρική γλώσσα θα μπορούσαν επίσης να μεταφερθούν στην προσέγγιση εκμάθησης γλωσσών, οπότε αν ένα παιδί πρέπει να σκεφτεί περισσότερο πώς να σχηματίσει την πρόταση και πότε να τη χρησιμοποιήσει, η πολιτιστική του ταυτότητα προσαρμόζεται επίσης εύκολα (Cummins, 2000).

Ως εκ τούτου, είναι μια υγιής προσέγγιση στην εκμάθηση για τους γονείς να διδάσκουν δεύτερες γλώσσες στο σπίτι (Ellis, 2006) και επίσης να αναπτύσσουν τη χρήση της γλώσσας και της έκφρασης από το παιδί.

3.2. Πλεονεκτήματα της μητρικής γλώσσας στην εκπαίδευση

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην βιβλιογραφία, αναφορικά με τα πλεονεκτήματα της L1 στην εκπαίδευση, προκύπτουν πολλά οφέλη για ένα παιδί, όπως:

- Η μητρική γλώσσα διευκολύνει τα παιδιά να μαθαίνουν άλλες γλώσσες.
- Η μητρική γλώσσα αναπτύσσει την προσωπική, κοινωνική και πολιτιστική ταυτότητα ενός παιδιού (Haynes , 2005).
- Η χρήση της μητρικής γλώσσας βοηθά ένα παιδί να αναπτύξει τις δεξιότητες κριτικής σκέψης και αλφαριθμητισμού (Choroleeva, 2012).
- Η έρευνα δείχνει ότι τα παιδιά που μαθαίνουν στη μητρική γλώσσα υιοθετούν μια καλύτερη κατανόηση του προγράμματος σπουδών (Nasser & Nabifar, 2011).
- Οι δεξιότητες που μαθαίνουμε στη μητρική γλώσσα δεν χρειάζεται να διδάσκονται εκ νέου όταν το παιδί μεταφέρεται σε μια δεύτερη γλώσσα (Kecskes & Papp, 2000).
- Τα παιδιά που μαθαίνουν στη μητρική γλώσσα απολαμβάνουν το σχολείο περισσότερο και μαθαίνουν γρηγορότερα λόγω της αίσθησης άνεσης στο περιβάλλον τους.
- Η αυτοεκτίμηση είναι υψηλότερη για τα παιδιά που μαθαίνουν στη μητρική γλώσσα (Cook, 1985).

- Η αλληλεπίδραση γονέα παιδιού αυξάνεται καθώς ο γονέας μπορεί να βοηθήσει με την εργασία στο σπίτι (Kaminskiene & Kavaliauskiene, 2007).

Μελέτες δείχνουν ότι τα παιδιά που αξιοποιούν τη μάθηση μέσω της πολυγλωσσίας απολαμβάνουν υψηλότερη κοινωνικοοικονομική αναγνώριση.

4. Η σημασία των Ρομανί στη γλωσσική εκπαίδευση των μαθητών/μαθητριών Ρομά

Στο σημείο αυτό, θα αναφερθούμε στη σημασία των Ρομανί ως μητρικής γλώσσας στη διαμόρφωση της πολιτιστικής και προσωπικής ταυτότητας των μαθητών/μαθητριών Ρομά και στον κρίσιμο ρόλο της στη συνολική ανάπτυξη, στη ψυχολογική ευημερία και στην αυτοεκτίμηση των παιδιών.

Συμβάλλοντας στην απόδειξη της ινδικής καταγωγής των Ρομά, τα Ρομανί θεωρούνται ινδοευρωπαϊκή γλώσσα, που ανήκει στον ινδο-ιρανικό κλάδο. Σύμφωνα με γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (2008) με θέμα «Η ένταξη των μειονοτήτων – οι Ρομά», τα Ρομανί είναι μία από τις μεγαλύτερες μειονοτικές γλώσσες στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που χαρακτηρίζεται ως *διακρατική γλώσσα*, αποτελούμενη από πολλές διαλέκτους στις διάφορες χώρες όπου ομιλείται (Adesina & Oribabor, 2013).

Από τότε που αναγνωρίστηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης μέσω διαφορετικών ψηφισμάτων και συστάσεων, και αφού συμπεριλήφθηκε, το 1992, στον Ευρωπαϊκό Χάρτη περιφερειακών και μειονοτικών γλωσσών, ως μη εδαφική γλώσσα, οι Ρομά αναγνωρίστηκαν από 15 κράτη, από τα 25 κράτη που επικύρωσαν τον Χάρτη, ως μειονοτική γλώσσα παρούσα στο έδαφός τους.

Ωστόσο, αν και 15 χώρες έχουν επικυρώσει τον Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης, δεν υπάρχουν σημαντικές κυβερνητικές προσπάθειες για συγκεκριμένη εφαρμογή, εκτός από μερικές χώρες σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η εισαγωγή της γλώσσας των Ρομά στην κανονική εκπαίδευση είναι σποραδική, πειραματική και εξαρτάται από την τοπική πρωτοβουλία. Η μελέτη της γλώσσας των Ρομά σε πανεπιστημιακό επίπεδο, με τη μορφή ανεξάρτητων μαθημάτων φαίνεται να είναι πλέον πιο ορατή και ποιοτική (Matras, 2005: 14).

Τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν γίνει ορισμένες εντατικές προσπάθειες για την προώθηση και τη διατήρηση της γλώσσας των Ρομά που πραγματοποιούνται από οργανώσεις Ρομά μέσω διαφόρων μορφών γραπτής και προφορικής επικοινωνίας. Οι κοινότητες των Ρομά σε όλη την

Ευρώπη έχουν παραγάγει πολλαπλές δημοσιεύσεις, μεταφράσεις, επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, διεθνή συνέδρια, ραδιόφωνο, τηλεόραση, περιεχόμενο μέσω ενημέρωσης και, πιο πρόσφατα, κοινωνική δικτύωση, αξιοποιώντας τις διάφορες ποικιλίες Ρομανί με αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη δημιουργία μιας κοινής διεθνικής γλώσσας των Ρομά (Matras, 2005).

Το ενδιαφέρον αυτό υποστηρίζεται από το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Τεχνών και Πολιτισμού των Ρομά (ERAC), το οποίο επανέφερε την έννοια της «κοινής ρομανικής γλώσσας» σε διεθνές επίπεδο το 2020 μέσω της Πρωτοβουλίας για τη Γλώσσα των Ρομά, γνωρίζοντας ότι, εκτός από τον ζωτικό ρόλο του για την πολιτιστική ταυτότητα των Ρομά, οι Ρομά αποτελούν επίσης συνδετικό στοιχείο και σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτήτων των Ρομά από όλο τον κόσμο.

Η γλώσσα των Ρομά, τους δίνει την αίσθηση του ανήκειν και ενισχύει το σύστημα αξιών, την υπερηφάνεια και την αξιοπρέπεία τους που συνδέονται με τις ρίζες τους. Για παιδιά από ορισμένες κοινότητες Ρομά, η Romani είναι η πρώτη γλώσσα που τους ανοίγει την πόρτα προς την κατανόηση και τη γνώση, προς τα συναισθήματα με τα οποία μεγάλωσαν και αντιπροσωπεύει μια σύνδεση με την πολιτιστική τους ταυτότητα και το σύστημα πεποιθήσεων τους.

Σύμφωνα με τον Παρθένη (2018) σε όλη την ιστορία, πολλές ομάδες Ρομά έχουν χάσει τη γλώσσα τους λόγω των αφομοιωτικών πολιτικών που εφαρμόζουν τα διάφορα κράτη. Εκείνοι οι Ρομά που δεν γνωρίζουν πλέον τη γλώσσα τους, περνούν δύσκολες στιγμές για να βρουν μια σύνδεση με τον πολιτισμό και τις ρίζες τους.

Σύμφωνα με τον Gontes (2002), οι γλώσσες έχουν σύνθετες επιπτώσεις στην ταυτότητα, την επικοινωνία, την κοινωνική ένταξη, την εκπαίδευση και την ανάπτυξη. Πολλές άλλες έρευνες μας λένε ότι η μητρική γλώσσα διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη συνολική ανάπτυξη του παιδιού (Dulay & Burt, 2002) και πόσο απαραίτητη είναι η διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού (D' Anglejan, 1988), καθώς και η ψυχολογική του ανάπτυξη, σκέψεις και συναισθήματα (Cummins, 2000).

Έρευνες έχουν επίσης δείξει ότι η διδασκαλία στη μητρική γλώσσα, ειδικά από νεαρή ηλικία, έχει σημαντικό αντίκτυπο στη γνωστική ανάπτυξη και την ακαδημαϊκή απόδοση ενός παιδιού. Η μητρική γλώσσα είναι το θεμέλιο της σύνδεσής τους με την οικογένεια, την κοινωνία, τον πολιτισμό και την ταυτότητα (Baker, 2000; Cummins, 2000; Skutnabb-Kangas, 2000). Η Ρουμανία είναι μία από τις πρώτες χώρες που ξεκίνησαν ένα επιτυχημένο πρόγραμμα για την ανοικοδόμηση της ταυτότητας μέσω της μελέτης της γλώσσας και της ιστορίας των Ρομά στο

σχολικό σύστημα, μια μοναδική πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 1990. Διάφορα εκπαιδευτικά νομοθετικά μέτρα και προγράμματα έχουν δημιουργηθεί από το Υπουργείο Παιδείας σε συνεργασία με ΜΚΟ Ρομά.

Πολλοί άνθρωποι εκπαιδεύτηκαν και απασχολήθηκαν στο σχολικό σύστημα, όπως επιθεωρητές Ρομά, διευθυντές Ρομά, σχολικοί διαμεσολαβητές Ρομά, καθηγητές γλωσσών Ρομά, εκπαιδευτικοί Ρομά και εκπαιδευτικοί, σχολικοί σύμβουλοι Ρομά. Επιπλέον, δημιουργήθηκε ένας εντυπωσιακός αριθμός εργαλείων για τη διδασκαλία των Ρομά από το νηπιαγωγείο μέχρι πανεπιστημιακό επίπεδο (Sarau, Gheorghe, 2013). Αν δούμε τις καλές πρακτικές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ ιδιαίτερη προσοχή αξίζει η σειρά μέτρων που έλαβε το Υπουργείο Παιδείας στη Ρουμανία με την υποστήριξη των ΜΚΟ Ρομά:

- I. Κατάρτιση και απασχόληση του προσωπικού των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα με στόχο την αύξηση και τη διατήρηση της συμμετοχής των παιδιών Ρομά στα σχολεία,
- II. Ενθάρρυνση της δημιουργίας μιας ομάδας Ρομά με την κατανομή ξεχωριστών θέσεων για τους Ρομά σε γυμνάσια και πανεπιστήμια,
- III. Διατήρηση της ρομανικής γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού μέσω της δημοσίευσης διδακτικού υλικού για τη μελέτη των Ρομανί ως μητρικής γλώσσας και της ιστορίας των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα,
- IV. Απαγόρευση του διαχωρισμού στην εκπαίδευση και διακοπή του διαχωρισμού των ήδη υπάρχουσών τάξεων / σχολείων,
- V. Κατάρτιση των εκπαιδευτικών που δεν είναι Ρομά και εργάζονται με μαθητές Ρομά από την άποψη των βασικών αξιών των Ρομά, του μη διαχωρισμού και της μη διάκρισης στην εκπαίδευση.

Μετά από αυτά τα μέτρα, οι στατιστικές καταστάσεις έδειξαν ότι το 7-11% των μαθητών Ρομά από τον γενικό αριθμό μαθητών υπέδειξαν περήφανα την ταυτότητά τους, είχαν καλύτερα ακαδημαϊκά αποτελέσματα και ότι η σχολική φοίτηση σε όλα τα επίπεδα έχει αυξηθεί (Sarau, Gheorghe, 2013).

4.1. Πολιτιστική ταυτότητα των Ρομά - ακρογωνιαίος λίθος για την επιτυχία του σχολείου

Η γλώσσα των Ρομά είναι κάτι πολύ περισσότερο από ένα σύστημα επικοινωνίας στο εσωτερικό της κοινότητας, είναι ένας σταθερός δείκτης της πολιτιστικής ταυτότητας των Ρομά,

ένας συμβολικός δείκτης που δίνει στους Ρομά την αίσθηση του ανήκειν. Σε γεγονότα που εισάγουν διακρίσεις, όπως η υποτίμηση της ομάδας στην οποία ανήκουν, η έλλειψη σεβασμού για τη μητρική τους γλώσσα, μπορεί να φέρει δυσαρέσκεια, αβεβαιότητα, ακόμη και κρίση ταυτότητας (Schwartz et al., 2008).

Σύμφωνα με τον Χρονάκη (2013), όταν η γλώσσα των Ρομά, θεωρείται ως γλώσσα χαμηλής αξίας, ιστορικά απαγορευμένη δημόσια και συνδέεται με αρνητικές ονομασίες, αναμφίβολα παράγει αρνητικές επιπτώσεις τόσο στην πολιτιστική όσο και στην εμμέσως προσωπική ταυτότητα. Ως εκ τούτου, πολλοί Ρομά αντιμετωπίζουν μια αντιμετώπιση χαμηλής πολιτιστικής ταυτότητας, που σημαίνει μια αβέβαιη αίσθηση του εαυτού, που περιλαμβάνει χαμηλή αυτοεκτίμηση με άμεσες επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική λειτουργία τους (Planet, 2017).

Αυτό, κατά την άποψη της ερευνήτριας, θα μπορούσε επίσης να είναι μια εξήγηση για τα χαμηλά ακαδημαϊκά επιτεύγματα των μαθητών Ρομά στα σχολεία και για τα υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης, επειδή οι ταυτότητές μας επηρεάζουν τη συμπεριφορά μας και τις αντιδράσεις μας στην καθημερινή ζωή.

Η έρευνα έχει δείξει ότι τα άτομα με χαμηλή εκτίμηση ταυτότητας δεν είναι προετοιμασμένα για τα αναπτυξιακά καθήκοντα, ενώ αντίθετα τα άτομα με υψηλή εκτίμηση ταυτότητας έχουν μια σταθερή αίσθηση του ποιοι είναι και αισθάνονται έντονα για τις επιλογές που κάνουν (Syed et al., 2013; Schwartz et al., 2013; Adams & Marshall, 1996).

Η συμπερίληψη της γλώσσας, του πολιτισμού και της ιστορίας των Ρομά στα εθνικά προγράμματα σπουδών και στο σχέδιο σχολικής ανάπτυξης θα βοηθήσει τους μαθητές Ρομά να εκφράσουν την ταυτότητα και την ατομικότητά τους.

Εκτός από την ενίσχυση της πολιτιστικής και προσωπικής τους ταυτότητας, οι μαθητές Ρομά θα μπορούν να συστηθούν στους άλλους με αξιοπρέπεια, αυτοπεποίθηση και να είναι υπερήφανοι για το ποιοι είναι. Επιπλέον, αυτό αποτελεί πραγματική συμβολή στην εκπαιδευτική διαδικασία χωρίς αποκλεισμούς και ευκαιρία για τους μαθητές που δεν είναι Ρομά να μάθουν για τους πολιτισμούς με τους οποίους συνυπάρχουν και αλληλοεπιδρούν καθημερινά.

4.2. Η σημασία των Ρομανί για μια συμπεριληπτική εκπαίδευση

Η χρήση της μητρικής γλώσσας στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να συμβάλει στην εκμάθηση άλλων γλωσσών και μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν ισχυρότερες δεξιότητες αλφαριθμητισμού στη σχολική γλώσσα (Cummins, 2000).

Η παρουσία της γλώσσας Ρομανί στα σχολεία δεν πρέπει να είναι μόνο μια συμβολική επιλογή, αλλά μια συνειδητή απόφαση που βασίζεται στην αναγνώριση της σημασίας που δίνουν οι Ρομά στην μητρική τους γλώσσα και στην ανάπτυξη μιας ισχυρής πολιτιστικής ταυτότητας των μαθητών Ρομά.

Για τα παιδιά Ρομά, το να μπορούν να συμμετέχουν ενεργά και αποτελεσματικά στη μαθησιακή διαδικασία, η γλώσσα, οι αξίες, οι ιστορίες, οι πεποιθήσεις, οι τελετουργίες και οι τέχνες θα πρέπει όχι μόνο να περιλαμβάνονται στο Σχέδιο Σχολικής Ανάπτυξης, αλλά και να γίνονται σεβαστά και να εκτιμώνται. Με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές Ρομά θα αρχίσουν να αναπτύσσουν ένα καλό συναίσθημα για τους δασκάλους τους και το σχολείο τους και, ως εκ τούτου, θα ενθαρρυνθούν να δείξουν στους άλλους με υπερηφάνεια ποιοι είναι, συμμετέχοντας στη δική τους μάθηση και έχοντας αυξημένες πιθανότητες για σχολική επιτυχία (Γκότοβος, 2002; Κάτσικας & Καββαδίας, 1996; Μαυρομμάτης, 2008; Σαλωνίτης, 2004).

Μετά το 1990, με τον εκδημοκρατισμό των κοινωνιών στην Ανατολική Ευρώπη, η εκπαιδευτική κατάσταση μεταξύ των κοινοτήτων των Ρομά άλλαξε. Τα προβλήματα δεν λύθηκαν, αλλά αυξήθηκαν. Πολλά παιδιά Ρομά εγκατέλειψαν το σχολείο ή δεν ξεκίνησαν ποτέ το σχολείο (Πέτρου, 2016).

Κατά την τελευταία δεκαετία, πολλές οικογένειες Ρομά έμειναν άνεργες. Η οικονομική κατάσταση των περισσότερων Ρομά επιδεινώθηκε και χειροτέρευσε. Οι οικογένειες δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να πληρώνουν φόρους για τα νηπιαγωγεία, να αγοράζουν βιβλία και ρούχα ή να παρέχουν στα παιδιά τους την απαραίτητη οικονομική στήριξη για μια κανονική σχολική ζωή. Από την άλλη πλευρά, είναι γνωστό ότι η παραδοσιακή εκπαίδευση των Ρομά είναι η κοινοτική εκπαίδευση (Φλεβάρη et al., 2017).

Συμμετέχουν στις καθημερινές δραστηριότητες των κοινοτήτων και εκεί μαθαίνουν παρακολουθώντας, ακούγοντας και παρατηρώντας τους οικονομικούς, κοινωνικούς, γλωσσικούς, πολιτικούς και ηθικούς κώδικες της κοινωνίας τους (Σταμίρης, 2013). Συχνά στην κοινότητα, τα παιδιά θα μάθουν τις λίγες πρώτες λέξεις στην επίσημη γλώσσα της χώρας.

Ξεκινώντας το σχολείο, το παιδί Ρομά έρχεται σε έναν κόσμο που δεν είναι Ρομά, όπου η γνώση για τη ζωή και την κοινωνία παρουσιάζεται με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο, άγνωστο

σε αυτόν. Συνήθως τα παιδιά Ρομά δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στον τρόπο μάθησης στην τάξη. Οι εκπαιδευτικοί αναμένουν από τα παιδιά Ρομά να γνωρίζουν πώς να αντιμετωπίσουν τους κανόνες του σχολείου (Φλουρής et al., 2013). Συχνά, τα παιδιά Ρομά δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των εκπαιδευτικών και, στη συνέχεια, η κατάσταση της «σύγκρουσης» λύνεται απλώς τοποθετώντας τα θρανία των παιδιών στο πίσω μέρος της τάξης ή στέλνοντάς τα σε σχολεία για παιδιά με ειδικές ανάγκες (Παρθένης & Τσέλιου, 2012).

Πολύ συχνά, οι εκπαιδευτικοί και οι μη Ρομά μαθητές δεν επικοινωνούν με τα παιδιά Ρομά επειδή είναι «απεριποίητα» και δεν διαθέτουν σχολικά βιβλία ή το απαραίτητο υλικό για δραστηριότητες στην τάξη (Δασκαλάκη, 2013). Από την οπτική των παιδιών Ρομά, η σχολική ζωή είναι βαρετή και οι δραστηριότητες στην τάξη δεν είναι ενδιαφέρουσες. Πολύ συχνά, οι εκπαιδευτικοί δεν συνειδητοποιούν ότι τα παιδιά Ρομά έχουν πολύ περισσότερες γνώσεις και ενδιαφέρονται περισσότερο για την καθημερινή ζωή (Καμπέρου, 2019).

Η διαδικασία της εκπαίδευσης γενικά δεν είναι μονόπλευρη διαδικασία. Υπάρχουν πολύπλοκοι παράγοντες που εξασφαλίζουν την επιτυχία όλων των μαθητών. Με αυτό κατά νου, οι εκπαιδευτικοί έχουν ένα πολύ δύσκολο έργο να προσελκύσουν τα παιδιά Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθιστώντας την πιο ενδιαφέρουσα και παραγωγική γι' αυτά.

Μετά τη δεκαετία του 1990, σε πολλές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εισήχθη η γλώσσα και ο πολιτισμός των Ρομά ως μέρος του προγράμματος σπουδών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα Υπουργεία Παιδείας ανέλαβαν πρωτοβουλία ή, σε ορισμένες χώρες, κυρίως ΜΚΟ και οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανέλαβαν πρωτοβουλία για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Για το σκοπό αυτό, εκπονήθηκαν σχολικά βιβλία στη γλώσσα των Ρομά και οργανώθηκαν μαθήματα κατάρτισης εκπαιδευτικών. Ο λόγος για την εισαγωγή των Ρομανί ως μητρικής γλώσσας στα σχολεία ήταν για να γίνει η εκπαιδευτική διαδικασία ενδιαφέρουσα και ελκυστική για τα παιδιά Ρομά. Ωστόσο, η γλώσσα και ο πολιτισμός των Ρομά δεν εισήχθησαν στα παιδιά της πλειοψηφίας και διατηρήθηκαν στους χώρους διαμονής των Ρομά (Παπαδημητρακόπουλος, 2013).

Ακόμα τα περισσότερα παιδιά δεν γνωρίζουν τίποτα για τη γλώσσα, τον πολιτισμό ή την ιστορία των Ρομά. Στα βιβλία ιστορίας, τίποτα δεν είναι γραμμένο για τους Ρομά και την ιστορία τους. Στα βιβλία μουσικής, τίποτα δεν είναι γραμμένο για τους Ρομά και την επιρροή τους στην παγκόσμια μουσική και τον πολιτισμό (Κοκκίνου, 2010). Στα βιβλία λογοτεχνίας, δεν υπάρχουν πληροφορίες για τους Ρομά συγγραφείς και την επιρροή τους στην παγκόσμια λογοτεχνία.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζει ότι κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να μορφωθεί στη μητρική του γλώσσα και ότι το κράτος πρέπει να παρέχει την απαιτούμενη βοήθεια. Ορισμένες από τις χώρες υπέγραψαν επίσημα τα διεθνή έγγραφα και έδωσαν το δικαίωμα για γλωσσική εκπαίδευση των Ρομά κατά τα πρώτα χρόνια, αλλά, μετά από μερικά χρόνια, το σταμάτησαν.

Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι η καλύτερη απόκτηση της δεύτερης γλώσσας από δίγλωσσα παιδιά εξαρτάται από το επίπεδο ανάπτυξης της μητρικής τους γλώσσας (Cummins, 1981). Ωστόσο, η επιστημονική προσέγγιση δεν έγινε επαρκώς σεβαστή και αντιμετωπίστηκε με αρνητική αντίδραση από την πλειονότητα των μη Ρομά. Σε ορισμένες χώρες (για παράδειγμα στη Βουλγαρία), υπήρξαν διαμαρτυρίες από Βούλγαρους (συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών) κατά της εισαγωγής των Ρομά στο σχολικό πρόγραμμα (Φίλιας, 1995).

Στις περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, τα παιδιά Ρομά μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα με τον ίδιο τύπο εγχειριδίων με τα περισσότερα παιδιά. Οι προσδοκίες είναι ότι όλα τα παιδιά θα έχουν το ίδιο επίπεδο γνώσης, το ίδιο επίτευγμα και τα ίδια αποτελέσματα. Τα περισσότερα από τα Ευρωπαϊκά Υπουργεία Παιδείας εξακολουθούν να αντιτίθενται στην παραγωγή εναλλακτικών εγχειριδίων για τα παιδιά Ρομά, όπου η επίσημη γλώσσα εισάγεται ως δεύτερη γλώσσα. Όπως αναφέρει η Μοραΐτου (2013), η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά είναι η ίδια με τη μεθοδολογία για τα παιδιά μεγάλης πλειοψηφίας. Στην πραγματικότητα, τα παιδιά Ρομά δεν μπορούν να αποκτήσουν το ίδιο επίπεδο γνώσεων με τα παιδιά της πλειοψηφίας λόγω της μεθοδολογίας που χρησιμοποιείται.

Στις δίγλωσσες αίθουσες διδασκαλίας Ρομά, οι μέθοδοι και οι προσεγγίσεις για την εκπαίδευση πρέπει να διαφέρουν από τις μεθόδους και τις προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται στις μονόγλωσσες αίθουσες διδασκαλίας εκτός των Ρομά. Ο Krashen (1996) λέει ότι η γνώση που αποκτήθηκε μέσω της πρώτης γλώσσας καθιστά την εισαγωγή της δεύτερης γλώσσας (L2) πιο κατανοητή.

Διάφοροι ερευνητές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη εργάζονται επίσης για το πρόβλημα αυτό και, στην πραγματικότητα, υπήρξαν θετικά αποτελέσματα στην περιοχή (Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Σλοβακία). Αποδεικνύεται ότι οι Διαδραστικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται σε συνδυασμό με την τέχνη, τα γλωσσικά παιχνίδια, τη μουσική και το θέατρο αποφέρουν αξιοσημείωτα υψηλότερα αποτελέσματα μεταξύ των παιδιών Ρομά.

4.3. Πώς πρέπει να οργανωθεί η εκπαίδευση των Ρομά;

Τα προβλήματα με την εκπαίδευση των Ρομά μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- I. Η προσαρμογή και η ένταξη των παιδιών Ρομά στα γενικά σχολεία και η συμμετοχή της κοινότητας στην εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να πραγματοποιηθούν. Για να συμβεί αυτό, τα «ειδικά σχολεία», τα διαχωρισμένα σχολεία και οι χωριστές τάξεις πρέπει να κλείσουν.
- II. Τα Ρομανί ως μητρική γλώσσα και η επίσημη γλώσσα ως δεύτερη γλώσσα για τους μαθητές Ρομά πρέπει να εισαχθούν με πιο Διαδραστικές μεθόδους. Οι δίγλωσσοι δάσκαλοι Ρομά και οι βοηθοί διδασκαλίας Ρομά πρέπει να εισαχθούν στις διαχωρισμένες και τις κύριες τάξεις. Οι μη Ρομά δάσκαλοι που εργάζονται με παιδιά Ρομά πρέπει να λάβουν εκπαίδευση κατά των προκαταλήψεων, προκειμένου να ξεπεραστούν οι υφιστάμενες προκαταλήψεις και ο ρατσισμός (Ανδρούσου & Ασκούνη, 2004).
- III. Οι οικογένειες παίζουν επίσης έναν άλλο ρόλο: αποτελούν πηγή γνώσης, η οποία δυστυχώς δεν εκτιμάται στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι Alma Flor Ada & Nancy Jean Smith (1998: 47) λένε, *«ορισμένοι τύποι γνώσης υποτιμούνται συστηματικά από τα σχολεία — ειδικά ότι η γνώση που προκύπτει από τις εμπειρίες και τις ζωές». Ιστορίες από την παιδική ηλικία των γονέων, όταν εισάγονται στην τάξη, θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως σημαντικός πόρος για τη διδασκαλία της ιστορίας των Ρομά, των πολιτιστικών και παραδοσιακών αξιών τους».*

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εκπαιδεύονται και να ευαισθητοποιούνται στη γλώσσα και τον πολιτισμό των Ρομά. Το πρόγραμμα σπουδών πρέπει να αντιπροσωπεύει τους διαφορετικούς πολιτισμούς ως έχοντες ίσες αξίες (Γαϊτάνης, 2019). Δεν υπάρχουν άλλοι τρόποι για να εκπαιδευτούν όσοι εγκαταλείπουν το σχολείο σε νεαρή ηλικία (Βασιλειάδου & Παυλή-Κορρέ, 2011).

5. Ο ρόλος των προφορικών παραδόσεων στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών Ρομά

5.1. Γλωσσική ανάπτυξη στα παιδιά Ρομά μέσω προφορικών παραδόσεων

Η προφορική κουλτούρα των Ρομά είναι πλούσια και καλύπτει μια σειρά από διαφορετικά λαογραφικά είδη. Σύμφωνα με τους Μάρκου & Παρθένη (2011), στις παραδοσιακές οικογένειες,

από μικρή ηλικία, τα παιδιά Ρομά μεγαλώνουν με μουσική και χορό. Είναι αρκετά φυσιολογικό για όλους στην οικογένεια, η οποία μερικές φορές περιλαμβάνει ακόμα και τρεις γενιές να ζουν μαζί, να τραγουδούν στο παιδί, να παίζουν διαφορετικά παιχνίδια με το παιδί ή απλά να χορεύουν μαζί του. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά Ρομά κοινωνικοποιούνται και μαθαίνουν να κατανοούν και να παράγουν τη μητρική τους γλώσσα, τα Romani.

Στη δυτική κουλτούρα, η γλωσσική ανάπτυξη θεωρείται μια σοβαρή διαδικασία. Τα παιδιά από μικρή ηλικία, φυσικά ανάλογα εν μέρει με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και το υπόβαθρο της οικογένειάς τους, εκτίθενται σε όλα τα είδη διδακτικού υλικού που τα προετοιμάζουν για την απόκτηση του αλφαριθμητισμού αργότερα στο σχολείο (Μπαλούρδος, 2011). Τα παιδιά μαθαίνουν συχνά την κανονιστική ορθογραφία και τους αριθμούς (Παπάζογλου, 2008), πώς να γράφουν τα ονόματά τους ή πώς να εκτελούν απλές μαθηματικές εργασίες. Όλα όσα μαθαίνουν τα παιδιά σε νεαρή ηλικία μαθαίνονται με έναν κάπως τυπικό τρόπο.

Σε συνέχεια μελέτης των Βασιλειάδου et al., (1987), το παιδί Ρομά είναι επίσης προετοιμασμένο για την απόκτηση αλφαριθμητισμού ως διαδικασία, αλλά οι γονείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν διαφορετικές μεθόδους και προσεγγίσεις. Για τους γονείς Ρομά, το πιο σημαντικό πράγμα είναι η χαρά που συνδέεται με τη μάθηση — ότι το παιδί αισθάνεται ευτυχισμένο κάνοντας διαφορετικές δραστηριότητες. Μερικές φορές, παίζοντας με τραγούδι και χορό με τα παιδιά, οι γονείς τα εισάγουν σε πολύ υψηλό επίπεδο γνωστικά καθήκοντα. Για κάποιον που δεν είναι εξοικειωμένος με τον πολιτισμό των Ρομά, αυτό θα μπορούσε ίσως να ακούγεται δυσοίωνα. Οι γονείς Ρομά συχνά επικρίνονται επειδή οι δραστηριότητες με τα παιδιά τους δεν θεωρούνται μαθησιακή διαδικασία από τον έξω κόσμο. Πολύ συχνά ο ρόλος άλλων παραδόσεων και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των Ρομά δεν γίνεται αντιληπτός και δεν θεωρείται κάτι σοβαρό, αλλά, στις παραδοσιακές οικογένειες, οι δραστηριότητες αυτές είναι σημαντικές. Η κοινότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική στη ζωή των παιδιών Ρομά — από πολύ μικρή ηλικία, αποκτούν πολύ σύνθετες συντακτικές δομές μέσα από την κοινότητά τους (Μπαλούρδος κ.α., 2014).

Ο τρόπος με τον οποίο χειρίζονται τα νανουρίσματα, τα αστεία και τα πειράγματα με τα παιδιά είναι παρόμοιος με τον τρόπο που θα αντιμετώπιζονταν με τους ενήλικες. Από ψυχολογική άποψη, αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό, επειδή τα παιδιά αρχίζουν να ακούν σύνθετη γλώσσα σε νεαρή ηλικία (Ανδρουλιδάκη, 2019).

Αντιθέτως, χρησιμοποιούν και αυτή την προσέγγιση, ωστόσο, στον πολιτισμό των Ρομά, τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως ισότιμα από πολύ μικρή ηλικία και η γλώσσα που χρησιμοποιείται για την αντιμετώπισή τους είναι σαν τη γλώσσα που χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση των ενηλίκων (Παρθένης & Φραγκούλης, 2015). Επιπλέον, όλα γίνονται με όμορφο τρόπο — διακοσμημένα με πολύ πλούσιες μεταφορές (Kyuchukon, 2017). Η προφορική κουλτούρα των Ρομά διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της γλωσσικής κοινωνικοποίησης και της γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών Ρομά. Αυτό είναι αντίθετο με τον δυτικό πολιτισμό, όπου η φροντίδα του παιδιού είναι ευθύνη της πυρηνικής οικογένειας (μητέρα και πατέρα). Στην παραδοσιακή κουλτούρα των Ρομά, όλοι στην εκτεταμένη οικογένεια είναι υπεύθυνοι για τη φροντίδα των παιδιών — παππούδες, στενοί συγγενείς, γείτονες — και όλοι είναι ελεύθεροι να μιλήσουν και να παίξουν με τα παιδιά.

Ο πολιτισμός των Ρομά χρησιμοποιεί διαφορετικές στρατηγικές για την ανάπτυξη της μητρικής γλώσσας. Μια σειρά από διαφορετικά είδη λαογραφίας Ρομά χρησιμοποιούνται επίσης ως στρατηγικές για τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού Ρομά (Παπακωνσταντίνου et al., 2004).

5.2. Η γλωσσική κατάκτηση των Romani σε δίγλωσσο πλαίσιο

Έχοντας ως αφορμή την έρευνα των Amundson, και Smith (1984), οι οποίοι βλέπουν το παιδί ως μαθητή μιας γλώσσας μέσα από δραστηριότητες και πιστεύουν ότι το παιδί αναπτύσσει γλωσσικές δεξιότητες κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων, η ερευνήτρια εκτιμά ότι η έννοια αυτή είναι πολύ σημαντική και για τη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών Ρομά, διότι μαθαίνουν τη γλώσσα κυρίως συμμετέχοντας σε κοινοτικές δραστηριότητες που προγραμματίζονται από τους γονείς και άλλους ενήλικες, σύμφωνα με τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες των Ρομά (Broggio, 2018).

Χιλιάδες παιδιά Ρομά στην Ευρώπη μεγαλώνουν σε τέτοιο δίγλωσσο ή πολύγλωσσο περιβάλλον. Ωστόσο, οι μελέτες σχετικά με τη διγλωσσία και την πολυγλωσσία των παιδιών Ρομά είναι περιορισμένες στην επιστημονική βιβλιογραφία. Οι πρώτες δημοσιεύσεις σχετικά με την γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών Ρομά εμφανίστηκαν στη δεκαετία του 1990, και ακόμη και τότε, δεν υπήρχαν παρά ένας μικρός αριθμός άρθρων στη γλωσσική και ψυχολογική λογοτεχνία (Martos & Esteban, 2002; Mahnke, 1985; Von Eckardt, 1986; Van Gulick, 1986).

Στη δική μας έρευνα σε εκπαιδευτικούς οι οποίοι απασχολούνται στην εκπαίδευση μαθητών/μαθητριών Ρομά και σε δίγλωσσες και τρίγλωσσες καταστάσεις (Fraser, 1980; Inowi et

al., 1992; Liliija et al., 2010; Suntharesan, 2012), παρατηρήθηκαν οι στρατηγικές που χρησιμοποίησαν για την εισαγωγή της γλώσσας των Ρομά. Αργότερα, σε ένα ταξίδι της ερευνήτριας λόγω της συμμετοχής της σε πρόγραμμα ERASMUS+, συνομίλησα με συναδέλφους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες που έχουν στις τάξεις τους μαθητές/μαθήτριες Ρομά και αναφέρθηκαν οι στρατηγικές που χρησιμοποίησαν οι γονείς των παιδιών, για την εισαγωγή μιας γλωσσικής ποικιλίας σε μια οικογένεια «τσιγγάνων» που ζουν σε περιοχή της Ισπανίας.

Οι Schwartz κ.α., (2013) περιγράφουν μια στρατηγική που ονομάζεται «πέιτε μετά από μένα». Ανάμεσα στους γονείς Ρομά, υπάρχει μια παρόμοια στρατηγική: ο ενήλικας ζητά ένα αντικείμενο και το παιδί πρέπει να το βρει μεταξύ άλλων αντικειμένων, χωρίς καμία εξήγηση από την πλευρά του ενήλικα. Η Ρομά μητέρα που μαγειρεύει ένα γεύμα ζητά από την 4χρονη κόρη της να της δώσει ένα κουτάλι ή ένα μαχαίρι, χωρίς να το δείξει ή να το ονομάσει (Syed et al., 2013). Οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται από τις Ρομά μητέρες και τις εδώ οικογένειες των Ρομά είναι πολύ παρόμοιες (Walz, 1982).

Άλλες στρατηγικές περιλαμβάνουν την εκμάθηση της γλώσσας μέσα από παραμύθια, τραγούδια, γρίφους, πειράγματα και αστεία. Το γλωσσικό περιβάλλον των παιδιών Ρομά είναι εξαιρετικά πλούσιο. Συνήθως μεγαλώνουν σε μια εκτεταμένη οικογένεια όπου όλοι, όλη η κοινότητα στην πραγματικότητα, φροντίζουν το παιδί. Οι άνδρες Ρομά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών (Odlin, 1989).

Τα παιδιά Ρομά που μεγαλώνουν σε δίγλωσσες συνθήκες αποκτούν τις βάσεις της γλώσσας των Ρομά ως μητρική τους γλώσσα πρώτα (Βάμβουκας, 2002). Ταυτόχρονα, αρχίζουν να μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα από πολύ μικρή ηλικία — στην προκειμένη περίπτωση, την ελληνική, η οποία είναι η επίσημη γλώσσα της Ελλάδας, αλλά, σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις, τα παιδιά Ρομά μαθαίνουν και μια άλλη μειονοτική γλώσσα και στην πραγματικότητα μεγαλώνουν τρίγλωσσα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που έθεσαν οι Sarau και Gheorghe (2012), δείχνουν πράγματι ότι τα παιδιά Ρομά μαθαίνουν τη γραμματική της γλώσσας των Ρομά. Τα Ρομανί έχουν τη δική τους δομή, αν και η γλώσσα δεν είναι τυποποιημένη ή κωδικοποιημένη γλώσσα. Όλες οι γραμματικές κατηγορίες είναι παρούσες στη γραμματική του πλούσιου φάσματος των διαλέκτων των Ρομά.

Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά Ρομά ακολουθούν το δρόμο όλων των κανονικά αναπτυσσόμενων παιδιών που μαθαίνουν οποιαδήποτε γλώσσα σε όλο τον κόσμο. Φαίνεται ότι η

γλώσσα αναπτύσσεται μέχρι την ηλικία των έξι έως επτά ετών, αλλά κατά τη διάρκεια της περιόδου από έξι έως επτά και από δέκα έως έντεκα χρόνια, φαίνεται ότι τα παιδιά δεν αναπτύσσουν τόσο πολύ τις γνώσεις τους για τους Ρομά.

Μπορεί να είναι ότι η είσοδος στο δημοτικό σχολείο με κάποιο τρόπο σταματά την περαιτέρω ανάπτυξη των Romani, κάτι που αποδεικνύεται σε ορισμένες από τις κατηγορίες στις οποίες τα παιδιά ηλικίας δέκα έως έντεκα ετών παρουσίασαν τα ίδια αποτελέσματα με τα παιδιά της ηλικιακής κατηγορίας έξι έως επτά ετών.

Αυτό αποτελεί ένδειξη ότι η Romani θα πρέπει να εισαχθεί ως μητρική γλώσσα στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών για τις πρωτοβάθμιες τάξεις, καθώς αυτό θα βοηθήσει τα παιδιά Ρομά να διατηρήσουν τη μητρική τους γλώσσα ενώ μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα. Με αυτό, τα παιδιά θα αποφύγουν να μια φτωχή επάρκεια στη γλώσσα του σπιτιού τους και θα επιτύχουν μια διπλή, λειτουργική γνώση ως ισορροπημένα δίγλωσσα.

B. Μέρος

6. Μεθοδολογία έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε σχολικές μονάδες του Νομού Αττικής και συμμετείχαν εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι έχουν εμπειρία στην εκπαίδευση των μαθητών/μαθητριών Ρομά. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί είτε εργάζονταν κατά τη διάρκεια της έρευνας σε σχολεία με αμιγώς Ρομά μαθητές είτε σε μεικτές σχολικές μονάδες.

Στην έρευνα συμμετείχαν επίσης και εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων (ΠΕ11, ΠΕ06, ΠΕ07) και εκπαιδευτικοί οι οποίοι είχαν πρότερη εμπειρία με μαθητές/μαθήτριες Ρομά.

Στην παρούσα ποσοτική έρευνα αξιοποιήθηκαν επίσης και δεδομένα τα οποία αντλήθηκαν από εκπαιδευτικούς της Ισπανίας σε συμμετοχή της ερευνήτριας σε πρόγραμμα ERASMUS + με θέμα την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, στη σχολική μονάδα των οποίων φοιτούν μαθητές Ρομά.

Λόγω των συνθηκών περιορισμού ως μέσο προστασίας και αντιμετώπισης της πανδημίας COVID – 19, τα δεδομένα αντλήθηκαν με τη χρήση και αξιοποίηση ερωτηματολογίου.

Στο σχεδιασμό του ερωτηματολογίου, εφαρμόστηκαν και τηρήθηκαν όλες οι παράμετροι που εξασφαλίζουν την ανωνυμία, την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, το γεγονός ότι το σύνολο των δεδομένων που θα συλλεχθούν αφορούν αποκλειστικά στην ανάλυση τους για ερευνητικό σκοπό και ταυτόχρονα οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν για την πρόσβασή τους στα αποτελέσματα της έρευνας μετά την ολοκλήρωσή της από την ερευνήτρια.

Στην προετοιμασία και πριν την αποστολή του τελικού ερωτηματολογίου, η ερευνήτρια σύνταξε ένα αρχικό με τις βασικές ερωτήσεις το οποίο έδωσε σε ομάδα αναφοράς, προκειμένου να ελεγχθούν στοιχεία όπως ευκολία συμπλήρωσης, τήρηση χρόνου και σαφήνεια των ερωτήσεων.

Μετά την αξιολόγηση των απαντήσεων της ομάδας αναφοράς, ολοκληρώθηκε η τελική μορφή τους ερωτηματολογίου το οποίο κι παρατίθεται στο Παράρτημα της παρούσης εργασίας.

Η ερευνήτρια συγκέντρωσε 180 πλήρως συμπληρωμένα ερωτηματολόγια (τα 2 εξ αυτών από τους συναδέλφους της Ισπανίας), τα δεδομένα των οποίων στη συνέχεια αναλύθηκαν στατιστικά με το πρόγραμμα Superior Performance Software System – SPSS) και εξήχθησαν τα αποτελέσματα που παρατίθενται στη συνέχεια της εργασίας.

6.1. Το ερευνητικό ερώτημα

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα ήταν αν η χρήση και αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να είναι παράγοντας ο οποίος περιορίζει τη σχολική διαρροή των μαθητών/μαθητριών αυτών και ενισχύει το γλωσσικό τους εγγραμματισμό, σύμφωνα με τις απόψεις και την εμπειρία των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών.

6.2. Οι ερευνητικές υποθέσεις

Για την ολοκλήρωση της έρευνας τέθηκαν μια σειρά από ερευνητικές υποθέσεις οι οποίες αφορούν την ανάλυση των παραγόντων εκείνων οι οποίοι μπορεί να σχετίζονται με την χρήση και αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά ως παράγοντα αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής των μαθητών και επηρεάζουν το γλωσσικό εγγραμματισμό τους σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα.

Οι ερευνητικές αυτές υποθέσεις είναι αν:

1. το φύλο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό αναφορικά με τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους,
2. η ειδικότητα των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,
3. τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικά όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,
4. η ηλικία των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,
5. οι σπουδές των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικές όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,
6. η σχέση εργασίας των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,

7. το χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,
8. το πλήθος των παιδιών Ρομά στην τάξη των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους,
9. η παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά εκ μέρους των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

Η ανάλυση και παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας παρουσιάζονται στη συνέχεια της εργασίας.

7. Περιγραφική στατιστική ανάλυση

7.1 Παρουσίαση δείγματος

Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν συνολικά 180 εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε σχολικές μονάδες με πληθυσμό μαθητών/μαθητριών Ρομά αλλά και σε εκπαιδευτικούς με εμπειρία σε μαθητές Ρομά, εκ των οποίων οι 72 είναι άνδρες (40,00% του συνολικού δείγματος) και οι 108 γυναίκες (60,00% του συνολικού δείγματος). Η ειδικότητα των εκπαιδευτικών του δείγματος που αναφέρεται κυρίως είναι η ΠΕ 070 (64,44% του συνολικού δείγματος), ενώ σε μικρότερο βαθμό αναφέρεται η ΠΕ 060 (13,33% του συνολικού δείγματος). Σε πολύ μικρότερο βαθμό αναφέρονται οι ειδικότητες ΠΕ 011 (7,78% του συνολικού δείγματος), ΠΕ 006 (6,67% του συνολικού δείγματος), ΠΕ 071 (5,56% του συνολικού δείγματος), ενώ 4 συμμετέχοντες έχουν άλλη ειδικότητα (2,22% του συνολικού δείγματος).

Επιπλέον, οι 46 από τους συμμετέχοντες έχουν από 1 έως 5 έτη προϋπηρεσίας (25,56% του συνολικού δείγματος), οι 22 από τους συμμετέχοντες έχουν από 6 έως 10 (12,22% του συνολικού δείγματος), οι 24 από τους συμμετέχοντες έχουν από 11 έως 15 (13,33% του συνολικού δείγματος), οι 42 από τους συμμετέχοντες έχουν από 16 έως 20 (23,33% του συνολικού δείγματος), οι 24 από τους συμμετέχοντες έχουν από 21 έως 25 (13,33% του συνολικού δείγματος)

και οι 22 από τους συμμετέχοντες έχουν από 26 και άνω (12,22% του συνολικού δείγματος). Η ηλικία των συμμετεχόντων είναι έως 29 ετών για το 16,67% του δείγματος, 30-39 για το 28,89% του δείγματος, 40-49 για το 26,67% του δείγματος, 50-59 για το 25,56% του δείγματος και 60 και άνω για το 2,22% του δείγματος.

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι απόφοιτοι Π.Τ.Δ.Ε. (62,22% του συνολικού δείγματος), έχουν σπουδάσει στην Παιδαγωγική Ακαδημία (38,89% του συνολικού δείγματος), έχουν Μεταπτυχιακό Δίπλωμα (35,56% του συνολικού δείγματος) ή έχουν άλλο πτυχίο (34,44% του συνολικού δείγματος). Μικρότερο τμήμα των συμμετεχόντων αναφέρουν το διδασκαλείο (18,89% του συνολικού δείγματος), τις ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά (17,78% του συνολικού δείγματος) και πολύ μικρότερο μέρος τους αναφέρουν την κατοχή διδακτορικού διπλώματος (2,22% του συνολικού δείγματος). Επιπροσθέτως, διαπιστώνεται από τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται ότι το 65,56% των συμμετεχόντων είναι μόνιμοι εκπαιδευτικοί ενώ ποσοστό 34,44% είναι αναπληρωτές.

Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος της έρευνας αυτής εργάζονται στο συγκεκριμένο σχολείο στην πλειοψηφία τους 1-5 έτη (54,44% του συνολικού δείγματος), ενώ αναφέρονται μικρότερα ποσοστά στα 6-10 έτη (14,44% του συνολικού δείγματος), στα 11-15 έτη (15,56% του συνολικού δείγματος), στα 16-20 έτη (12,22% του συνολικού δείγματος) και στα 20 έτη και άνω (3,33% του συνολικού δείγματος). Ποσοστό 51,11% έχει παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά, ενώ οι συμμετέχοντες στην πλειοψηφία τους αναφέρουν πως έχουν 1-5 παιδιά (32,20% του συνολικού δείγματος), 6-10 παιδιά (23,30% του συνολικού δείγματος) και 16-20 παιδιά (18,90% του συνολικού δείγματος).

Πίνακας 1. Παρουσίαση δείγματος

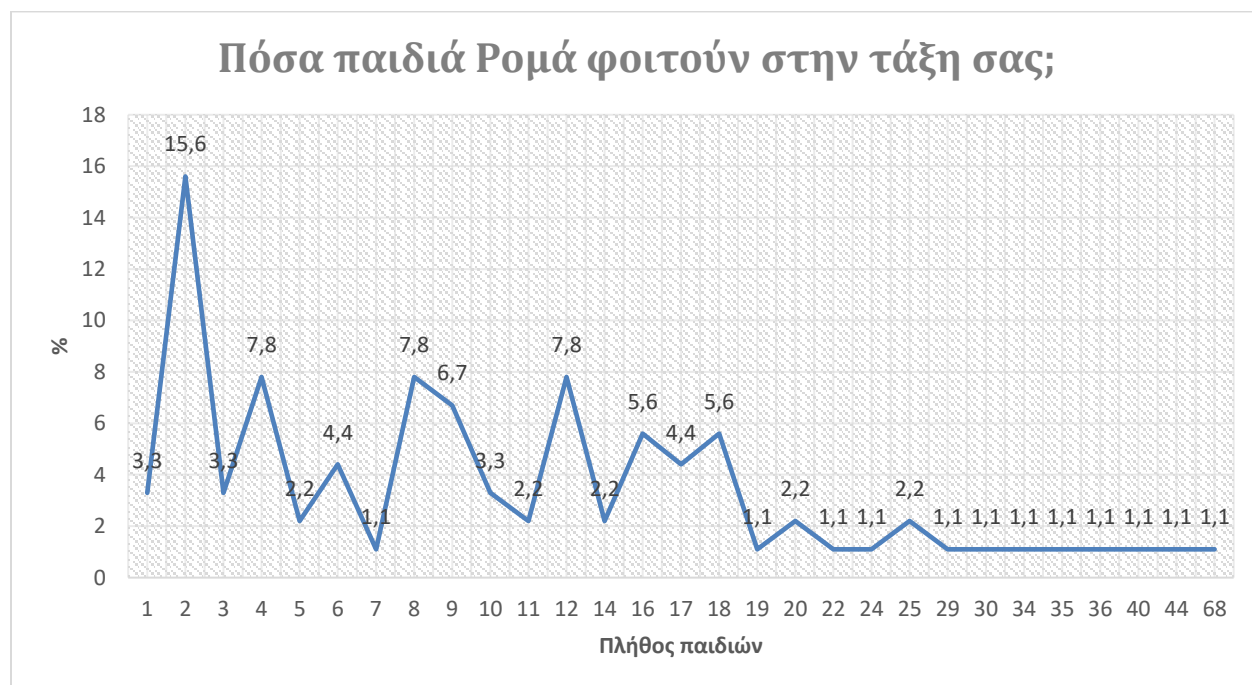
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ		Συχνότητα (f)	Σχετική συχνότητα (%)
Φύλο	Άνδρας	72	40,00
	Γυναίκα	108	60,00
Ειδικότητα	ΠΕ 006	12	6,67
	ΠΕ 011	14	7,78
	ΠΕ 060	24	13,33
	ΠΕ 070	116	64,44
	ΠΕ 071	10	5,56

	Άλλη	4	2,22
Έτη υπηρεσίας	1-5	46	25,56
	6-10	22	12,22
	11-15	24	13,33
	16-20	42	23,33
	21-25	24	13,33
	26 και άνω	22	12,22
	Ηλικιακή ομάδα	Έως 29 ετών	30
30-39		52	28,89
40-49		48	26,67
50-59		46	25,56
60 και άνω		4	2,22
Σπουδές	Παιδαγωγική Ακαδημία	70	38,89
	Απόφοιτος Π.Τ.Δ.Ε.	112	62,22
	Άλλο πτυχίο	62	34,44
	Διδασκαλείο	34	18,89
	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	64	35,56
	Διδακτορικό Δίπλωμα	4	2,22
	Ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά	32	17,78
Σχέση εργασίας	Μόνιμος	118	65,56
	Αναπληρωτής	62	34,44
Χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο	1-5	98	54,44
	6-10	26	14,44
	11-15	28	15,56
	16-20	22	12,22
	20 και άνω	6	3,33
Έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά;	Ναι, έχω παρακολουθήσει	92	51,11
	Όχι, δεν έχω παρακολουθήσει	0	0,00
Πόσα παιδιά Ρομά φοιτούν στην τάξη σας;	1-5 παιδιά	58	32,20
	6-10 παιδιά	42	23,30

11-15 παιδιά	22	12,20
16-20 παιδιά	34	18,90
21-25 παιδιά	8	4,40
26-30 παιδιά	4	2,20
31-35 παιδιά	4	2,20
36-40 παιδιά	4	2,20
41-45 παιδιά	4	2,20
46-50 παιδιά	0	0,00
51-55 παιδιά	0	0,00
56-60 παιδιά	0	0,00
Περισσότερα από 60 παιδιά	2	1,10

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο Γράφημα 1, παρουσιάζεται αναλυτικά η κατανομή του πλήθους των παιδιών Ρομά που φοιτούν στην τάξη των συμμετεχόντων.

Γράφημα 1. Πλήθος παιδιών Ρομά φοιτούν στην τάξη των συμμετεχόντων

7.2 Κατανομή συχνοτήτων

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 2, παρουσιάζουν τις σχετικές συχνότητες στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, όπως επίσης και τις μέσες τιμές, τις ενδιάμεσες τιμές και τις τυπικές αποκλίσεις ανά απάντηση όπου η τιμή τους αντιστοιχεί σε: 1=Συμφωνώ απόλυτα 2=Συμφωνώ 3= Διαφωνώ 4=Διαφωνώ απόλυτα. Όπως διαπιστώνεται υψηλότερος βαθμός συμφωνίας αναφέρεται από τους συμμετέχοντες αναφορικά με το γεγονός ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα; (*M.O.:1,27 Διάμεση τιμή:1 T.A.:0,44*), ότι κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά (*M.O.:1,41 Διάμεση τιμή:1 T.A.:0,58*), ότι η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο. (*M.O.:1,41 Διάμεση τιμή:1 T.A.:0,63*), ότι ο σχολικός εγγραμματοςμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο; (*M.O.:1,50 Διάμεση τιμή:1 T.A.:0,56*), πως ο σχολικός εγγραμματοςμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο; (*M.O.:1,5 Διάμεση τιμή:1 T.A.:0,56*) και πως η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής (*M.O.:1,56 Διάμεση τιμή:1 T.A.:0,62*).

Μικρότερος βαθμός συμφωνίας αναφέρεται ως προς το ότι εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά (*M.O.:1,66 Διάμεση τιμή:2 T.A.:0,65*), στο ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα (*M.O.:1,69 Διάμεση τιμή:2 T.A.:0,71*), ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον (*M.O.:2,12 Διάμεση τιμή:2 T.A.:0,97*), ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματοςμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά (*M.O.:2,23 Διάμεση τιμή:2 T.A.:0,9*) και ότι οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους (*M.O.:2,40 Διάμεση τιμή:2 T.A.:0,86*).

Σε πολύ μικρό βαθμό οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες (*M.O.:2,54 Διάμεση τιμή:3 T.A.:0,6*) και ότι η σχολική

διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες (Μ.Ο.:2,64 Διάμεση τιμή:3 Τ.Α.:0,62). Ωστόσο οι συμμετέχοντες διαφωνούν στο ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον (Μ.Ο.:2,88 Διάμεση τιμή:3 Τ.Α.:1,08), στο ότι η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές (Μ.Ο.:3,01 Διάμεση τιμή:3 Τ.Α.:0,83) και στο ότι η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική (Μ.Ο.:3,18 Διάμεση τιμή:3 Τ.Α.:0,74).

Πίνακας 2. Αίτια και παράγοντες σχολικής διαρροής μαθητών Ρομά

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Μ.Ο.	ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	Τ.Α.
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	1,1	10,0	54,4	33,3	3,18	3	0,74
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	4,4	37,8	56,7	1,1	2,54	3	0,60
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	1,1	33,3	61,1	3,3	2,64	3	0,62
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	3,3	23,3	42,2	31,1	3,01	3	0,83
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	44,4	45,6	10,0	0,0	1,66	2	0,65
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	10,0	47,8	30,0	11,1	2,40	2	0,86
Πιστεύετε ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	53,3	43,3	3,3	0,0	1,50	1	0,56
Πιστεύετε ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά ;	21,1	44,4	24,4	10,0	2,23	2	0,90
Πόσο συμφωνείτε με την άποψη ότι: Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	51,1	42,2	6,7	0,0	1,56	1	0,62

Πιστεύετε ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	73,3	26,7	0,0	0,0	1,27	1	0,44
Πιστεύετε ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	45,6	40,0	14,4	0,0	1,69	2	0,71
Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	13,3	24,4	23,3	38,9	2,88	3	1,08
Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	23,3	45,6	17,8	11,1	2,12	2	0,97
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	63,3	32,2	4,4	0,0	1,41	1	0,58
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	66,7	25,6	7,8	0,0	1,41	1	0,63
Πιστεύετε ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	53,3	43,3	3,3	0,0	1,50	1	0,56

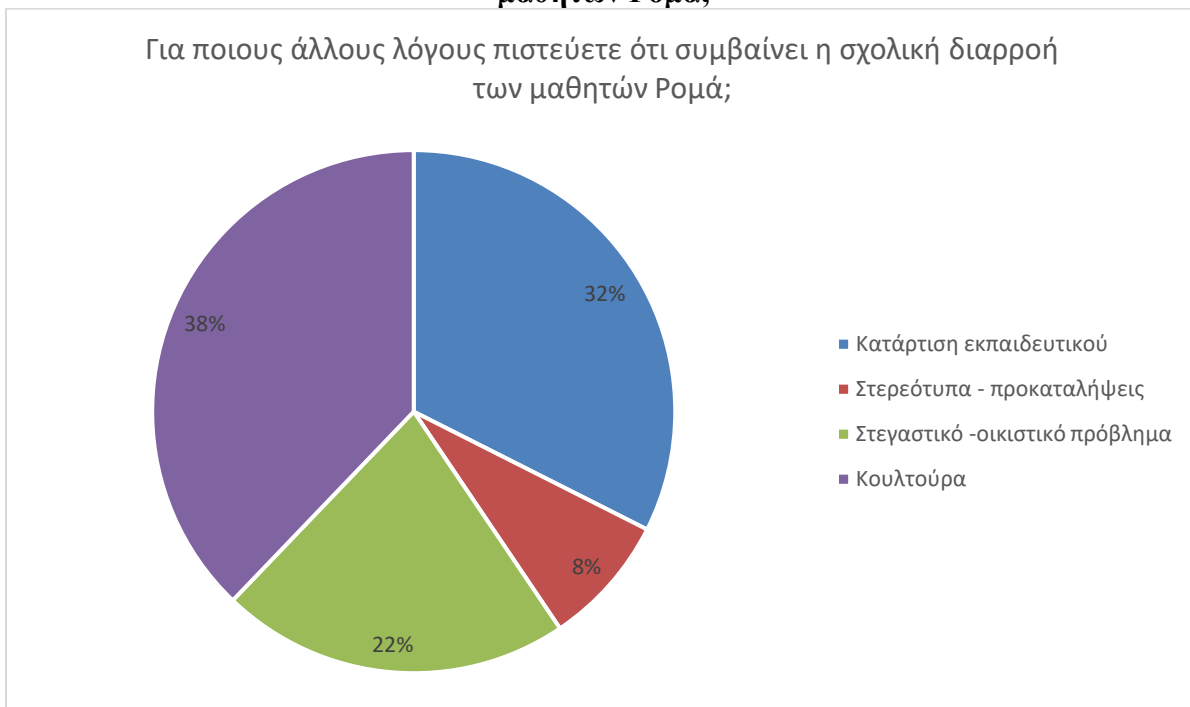
Σύμφωνα με το Γράφημα 2 διαπιστώνεται ότι οι λόγοι για τους οποίους οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι συμβαίνει η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά, αναφέρεται πρωτίστως η κουλτούρα (93,3%) και η κατάρτιση εκπαιδευτικού (80,0%) και σε μικρότερο βαθμό το στεγαστικό -οικιστικό πρόβλημα (53,3%). Μικρή συμβολή φαίνεται ότι έχουν τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις (20,0%).

Ακολούθως, στο Γράφημα 3 διαπιστώνεται ότι οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου σε μεγάλο βαθμό (91,1%) και οι γονείς των μαθητών Ρομά έρχονται στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους με ικανοποιητική συχνότητα (75,6%). Σε μικρότερο βαθμό παρατηρείται ότι ο

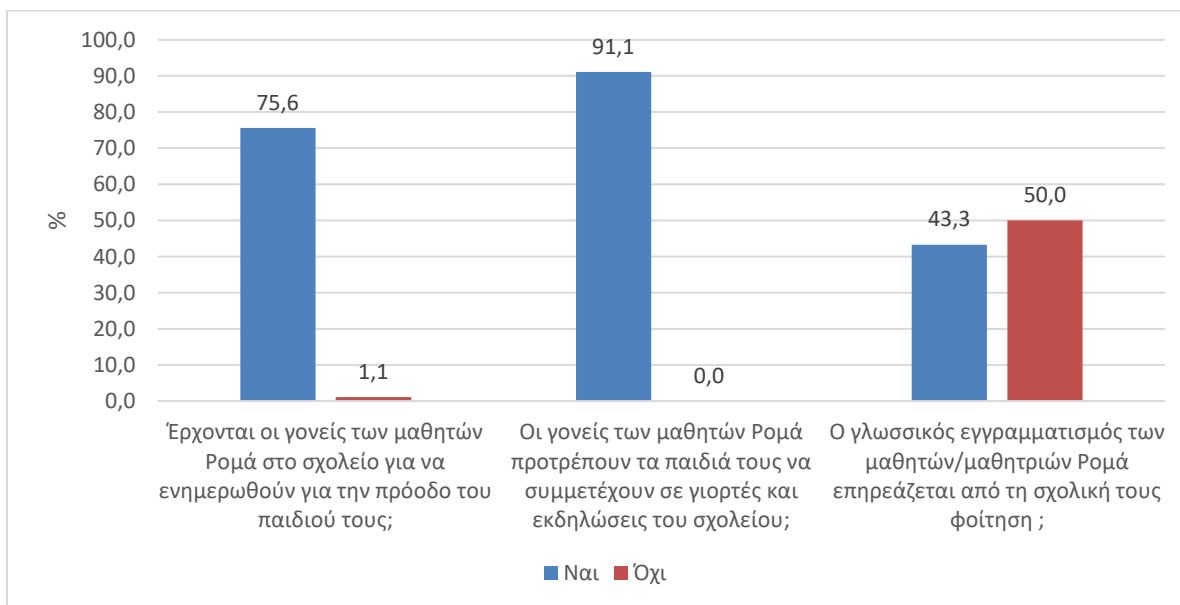

γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση (43,3%).

Γράφημα 2. Για ποιους άλλους λόγους πιστεύετε ότι συμβαίνει η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά;

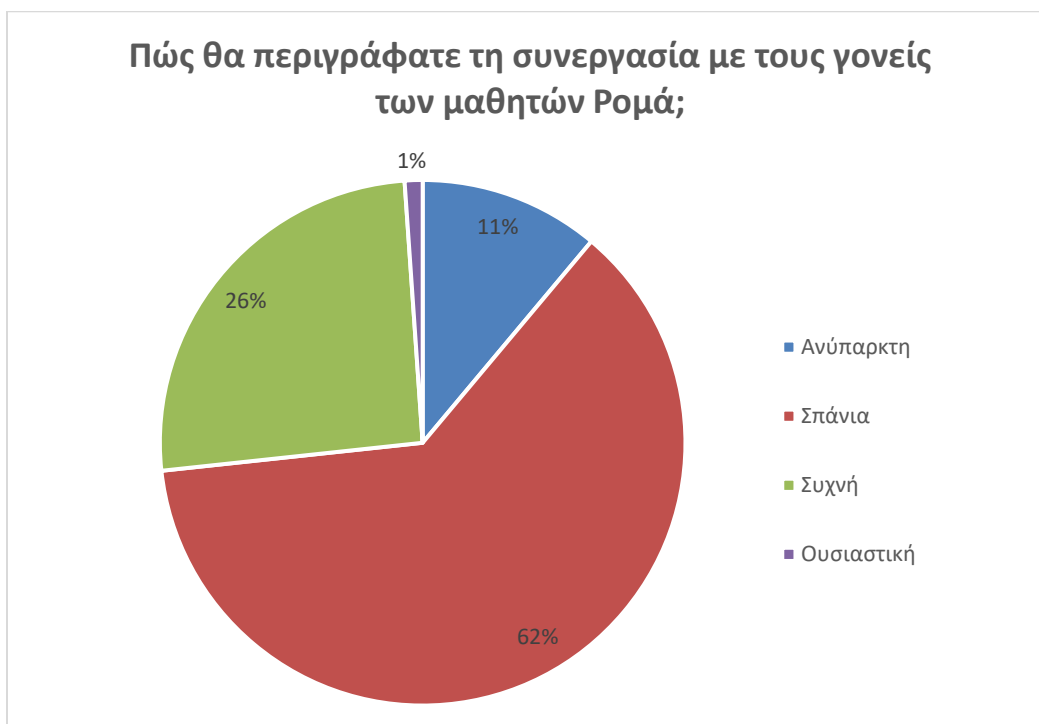

Γράφημα 3. Κατανομή συχνοτήτων απαντήσεων εκπαιδευτικών

Εν συνεχεία από το Γράφημα 4 διαπιστώνεται πως συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά είναι σπάνια κατά την άποψη της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών (62%) ή ακόμη και ανύπαρκτη (11%). Ωστόσο αναφέρεται και ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 26% το οποίο αναφέρει συχνή συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά και 1% που αναφέρει ουσιαστική συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά.

Γράφημα 4. Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;

Για τη διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος «Ποιος είναι ο ρόλος κατά τον οποίο οι σπουδές των εκπαιδευτικών σε συνδυασμό με το φύλο τους, επηρεάζουν τις απόψεις τους;», δημιουργήθηκε ο ακόλουθος πίνακας ο οποίος παρουσιάζει τα αποτελέσματα του υπολογισμού των ποσοστιαίων κατανομών ανά απάντηση βάσει του φύλου των συμμετεχόντων. Πιο αναλυτικά για τη δημιουργία του Πίνακα 3, υπολογίστηκε η κατανομή ποσοστιαίων συχνοτήτων βάσει δυο κριτηρίων: α) το φύλο και β) τις σπουδές των συμμετεχόντων. Κατόπιν δημιουργήθηκε ο Πίνακας 3 όπου παρουσιάζεται η ποσοστιαία διαφορά των απαντήσεων των συμμετεχόντων βάσει της σχέσης:

$$\text{Διαφορά} = \text{Άνδρας} (\%) - \text{Γυναίκα} (\%)$$

Έτσι η κατανομή των ποσοστιαίων διαφορών του πίνακα όταν είναι θετικές σημαίνει ότι το ποσοστό των ανδρών στη συγκεκριμένη ερώτηση ήταν μεγαλύτερο από των γυναικών, ενώ όταν είναι αρνητικό σημαίνει ότι το ποσοστό των γυναικών στη συγκεκριμένη ερώτηση ήταν μεγαλύτερο από των ανδρών. Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα του Πίνακα 3 μπορεί να διαπιστωθεί ότι πράγματι το φύλο των συμμετεχόντων αλλά και οι σπουδές τους επιδρούν στη διαμόρφωση των απόψεών τους με ιδιαίτερη έμφαση στις απαντήσεις των γυναικών και τους συμμετέχοντες με διδακτορικό Δίπλωμα και ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά.

Πίνακας 3. Ποσοστιαίες διάφορες απαντήσεων βάσει του φύλου των συμμετεχόντων (άνδρας/γυναίκα)

		ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ (ΑΝΔΡΑΣ/ΓΥΝΑΙΚΑ)						
ΑΠΟΨΕΙΣ		Παιδαγωγική ή Ακαδημία	Απόφοιτος Π.Τ.Δ.Ε.	Άλλο πτυχίο	Διδασκαλείο	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	Διδακτορικό Δίπλωμα	Ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	Συμφωνώ απόλυτα	0,00%	-1,79%	-3,33%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	Συμφωνώ	-8,57%	-3,57%	-3,33%	-5,88%	15,63%	0,00%	-6,25%
	Διαφωνώ	14,29%	1,79%	-3,33%	5,88%	3,13%	0,00%	6,25%
	Διαφωνώ απόλυτα	-8,57%	-3,57%	23,33%	29,41%	0,00%	100,00%	-12,50%
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	Συμφωνώ απόλυτα	-5,71%	-5,36%	-3,33%	0,00%	12,50%	0,00%	0,00%
	Συμφωνώ	5,71%	-8,93%	13,33%	0,00%	0,00%	50,00%	12,50%
	Διαφωνώ	0,00%	8,93%	20,00%	23,53%	0,00%	50,00%	-25,00%
	Διαφωνώ απόλυτα	-2,86%	-1,79%	0,00%	-5,88%	0,00%	0,00%	0,00%
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	Συμφωνώ απόλυτα	0,00%	-1,79%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	Συμφωνώ	-2,86%	-3,57%	0,00%	11,76%	-6,25%	50,00%	0,00%
	Διαφωνώ	0,00%	0,00%	33,33%	11,76%	-3,13%	50,00%	-6,25%

	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	-1,79%	0,00%	-5,88%	0,00%	0,00%	-6,25%
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	Συμφωνώ απόλυτα	-2,86%	-1,79%	-3,33%	-5,88%	-3,13%	0,00%	-6,25%
	Συμφωνώ	2,86%	1,79%	0,00%	0,00%	3,13%	50,00%	12,50%
	Διαφωνώ	0,00%	-1,79%	-	-5,88%	0,00%	0,00%	-6,25%
	Διαφωνώ απόλυτα	-2,86%	-5,36%	16,67%	-	-	50,00%	-12,50%
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	Ναι	0,00%	3,57%	-10,00%	0,00%	0,00%	50,00%	18,75%
	Όχι	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Στερεότυπα προκαταλήψεις	Ναι	2,86%	-1,79%	-10,00%	-11,76%	-3,13%	100,00%	12,50%
	Όχι	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Στεγαστικό οικιστικό πρόβλημα	Ναι	2,86%	3,57%	3,33%	0,00%	-6,25%	100,00%	6,25%
	Όχι	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Κουλτούρα	Ναι	-5,71%	-8,93%	40,00%	29,41%	15,63%	50,00%	-25,00%
	Όχι	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	Συμφωνώ απόλυτα	-2,86%	-3,57%	20,00%	17,65%	-6,25%	100,00%	-6,25%
	Συμφωνώ	-2,86%	-1,79%	13,33%	11,76%	-3,13%	0,00%	0,00%
	Διαφωνώ	2,86%	-1,79%	-3,33%	0,00%	-3,13%	0,00%	-6,25%
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	Συμφωνώ απόλυτα	11,43%	3,57%	10,00%	-5,88%	3,13%	50,00%	6,25%
	Συμφωνώ	0,00%	1,79%	16,67%	0,00%	0,00%	0,00%	6,25%
	Διαφωνώ	-11,43%	-	10,00%	17,65%	-9,38%	0,00%	-6,25%
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	-1,79%	0,00%	-5,88%	-6,25%	50,00%	-18,75%
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	Ναι	2,86%	1,79%	26,67%	23,53%	-3,13%	50,00%	-6,25%
	Όχι	0,00%	1,79%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και	Ναι	-2,86%	-3,57%	30,00%	23,53%	15,63%	100,00%	-12,50%
	Όχι	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

εκδηλώσεις του σχολείου;									
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	Ανύπαρκτη	0,00%	-1,79%	-3,33%	-5,88%	-3,13%	0,00%	-6,25%	
	Σπάνια	0,00%	-3,57%	-	-	-6,25%	100,00%	6,25%	
	Συχνή	-2,86%	0,00%	16,67%	-5,88%	-3,13%	0,00%	-12,50%	
	Ουσιαστική	0,00%	-1,79%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Ναι	-11,43%	-8,93%	-	-	-	100,00%	6,25%	
	Όχι	8,57%	0,00%	16,67%	-5,88%	0,00%	0,00%	-18,75%	
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	Συμφωνώ απόλυτα	8,57%	0,00%	-	11,76%	-	50,00%	12,50%	
	Συμφωνώ	-11,43%	-7,14%	13,33%	41,18%	0,00%	50,00%	-25,00%	
	Διαφωνώ	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	Συμφωνώ απόλυτα	2,86%	0,00%	-	-5,88%	0,00%	50,00%	-6,25%	
	Συμφωνώ	-5,71%	-1,79%	-6,67%	-5,88%	12,50%	0,00%	6,25%	
	Διαφωνώ	0,00%	-5,36%	10,00%	-5,88%	6,25%	50,00%	0,00%	
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	-3,33%	11,76%	-6,25%	0,00%	-12,50%	
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζει σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	Συμφωνώ απόλυτα	-8,57%	-1,79%	-	-	-3,13%	100,00%	-18,75%	
	Συμφωνώ	5,71%	0,00%	-3,33%	0,00%	-9,38%	0,00%	6,25%	
	Διαφωνώ	0,00%	-5,36%	10,00%	-5,88%	0,00%	0,00%	0,00%	
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Συμφωνώ απόλυτα	-11,43%	-	-	-	-	50,00%	-12,50%	
	Συμφωνώ	8,57%	5,36%	16,67%	-5,88%	3,13%	50,00%	0,00%	
	Διαφωνώ	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	

Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Συμφωνώ απόλυτα	-2,86%	-3,57%	-	23,33%	11,76%	-9,38%	50,00%	-12,50%
	Συμφωνώ	2,86%	-7,14%	-10,00%	-5,88%	-6,25%	50,00%	6,25%	
	Διαφωνώ	-2,86%	3,57%	-3,33%	11,76%	3,13%	0,00%	-6,25%	
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	Συμφωνώ απόλυτα	5,71%	3,57%	3,33%	11,76%	6,25%	0,00%	-6,25%	
	Συμφωνώ	2,86%	0,00%	-	20,00%	23,53%	0,00%	50,00%	12,50%
	Διαφωνώ	-11,43%	-7,14%	-	10,00%	5,88%	-9,38%	50,00%	6,25%
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	-3,57%	-	10,00%	23,53%	-9,38%	0,00%	-25,00%
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	Συμφωνώ απόλυτα	11,43%	-5,36%	-	13,33%	0,00%	-3,13%	50,00%	-18,75%
	Συμφωνώ	-22,86%	-3,57%	-	20,00%	29,41%	12,50%	0,00%	0,00%
	Διαφωνώ	2,86%	-3,57%	3,33%	-5,88%	-3,13%	0,00%	6,25%	
	Διαφωνώ απόλυτα	5,71%	3,57%	-6,67%	5,88%	6,25%	50,00%	0,00%	
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	Συμφωνώ απόλυτα	0,00%	1,79%	-	23,33%	29,41%	0,00%	100,00%	-6,25%
	Συμφωνώ	-2,86%	-7,14%	-	10,00%	5,88%	-9,38%	0,00%	-6,25%
	Διαφωνώ	0,00%	-1,79%	-3,33%	-5,88%	-3,13%	0,00%	0,00%	
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	Συμφωνώ απόλυτα	0,00%	1,79%	-	26,67%	23,53%	0,00%	100,00%	-12,50%
	Συμφωνώ	0,00%	-3,57%	0,00%	0,00%	-9,38%	0,00%	0,00%	
	Διαφωνώ	-2,86%	-5,36%	-	10,00%	-5,88%	-3,13%	0,00%	0,00%
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	

Περαιτέρω παρατίθενται τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης μόνο δυο εκ των συμμετεχόντων (ως μέρους του δείγματος) οι οποίοι εργάζονται ως εκπαιδευτικοί στο εξωτερικό. Όπως διαπιστώνεται από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος που εργάζονται στο εξωτερικό συμφωνούν πως Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$) και πως η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$). Επίσης συμφωνούν στο ότι εφαρμόζονται δράσεις για την επικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), ενώ εκφράζουν τη διαφωνία τους ως προς το ότι οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους ($M.O.=3,00$ $Διάμεσος=3$ $T.A.=0,00$).

Τέλος, οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί, διαφωνούν στο γεγονός ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ($M.O.=3,00$ $Διάμεσος=3$ $T.A.=0,00$). Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), ότι η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ($M.O.=2,00$ $Διάμεσος=2$ $T.A.=0,00$), πως ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών

Ρομά (Μ.Ο.=2,00 Διάμεσος=2 Τ.Α.=0,00) και πως η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο. (Μ.Ο.=2,00 Διάμεσος=2 Τ.Α.=0,00).

Πίνακας 4. Αίτια και παράγοντες σχολικής διαρροής μαθητών Ρομά

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Μ.Ο.	ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	Τ.Α.
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Μ.Ο.	ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	Τ.Α.
Εφαρμόζονται δράσεις για την επικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	3	0,00
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	0,00	0,00	100,00	0,00	3,00	2	0,00
Απόψεις συμμετεχόντων	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Μ.Ο.	ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	Τ.Α.
Πιστεύετε ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	0,00	0,00	100,00	0,00	3,00	3	0,00
Πιστεύετε ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά ;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Πόσο συμφωνείτε με την άποψη ότι: Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Πιστεύετε ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Πιστεύετε ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00

Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	0,00	100,00	0,00	0,00	2,00	2	0,00

Τέλος, επιχειρώντας τη σύγκριση των μέσων τιμών , των διάμεσων τιμών και των τυπικών αποκλίσεων δημιουργήθηκε ο Πίνακας 5 όπου παρουσιάζονται οι προαναφερθείσες τιμές. Ωστόσο λόγω του περιορισμένου αριθμού των απαντήσεων των εκπαιδευτικών του εξωτερικού (2 απαντήσεις) δεν υπάρχουν στοιχεία που να έχουν ερμηνευτική ικανότητα αναφορικά με τις τιμές των διάμεσων τιμών και των τυπικών αποκλίσεων και συνεπώς, θα ληφθεί υπόψη μόνο η τιμή του μέσου όρου ανά μεταβλητή. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτά διαπιστώνεται ότι το συνολικό δείγμα αναφέρει υψηλότερους μέσους όρους και άρα μικρότερο βαθμό συμφωνίας, ως προς το ότι η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική (Μ.Ο.εκπαιδευτικών=2,00 Μ.Ο.δείγματος=3,18), η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες (Μ.Ο.εκπαιδευτικών=2,00 Μ.Ο.δείγματος=2,54), η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες (Μ.Ο.εκπαιδευτικών=2,00 Μ.Ο.δείγματος=2,64) και η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές (Μ.Ο.εκπαιδευτικών=2,00 Μ.Ο.δείγματος=3,01). Αντιθέτως, οι δυο εκπαιδευτικοί από το εξωτερικό αναφέρουν υψηλότερους μέσους όρους και άρα μικρότερο βαθμό συμφωνίας ως προς το ότι εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά (Μ.Ο.εκπαιδευτικών=2,00 Μ.Ο.δείγματος=1,66) και ως προς το ότι οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους (Μ.Ο.εκπαιδευτικών=3,00 Μ.Ο.δείγματος=2,40).

Επιπλέον, οι δυο εκπαιδευτικοί από το εξωτερικό αναφέρουν υψηλότερους μέσους όρους από το συνολικό δείγμα και άρα μικρότερο βαθμό συμφωνίας ως προς το ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=3,00 Μ.Ο._{δείγματος}=1,50), ότι η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζει σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=1,56), ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=1,27), ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=1,69), ότι ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=1,41) και ότι η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=1,41).

Τέλος, οι δυο εκπαιδευτικοί από το εξωτερικό αναφέρουν χαμηλότερους μέσους όρους από το συνολικό δείγμα και άρα μεγαλύτερο βαθμό συμφωνίας ως προς το ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=2,23), ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=2,88) και ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον (Μ.Ο._{εκπαιδευτικών}=2,00 Μ.Ο._{δείγματος}=2,12).

Πίνακας 5. Συγκριτική παράθεση περιγραφικών μέτρων μεταξύ των δυο επιλεγμένων εκπαιδευτικών και του συνόλου του δείγματος

Μ.Ο.

ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ

Τ.Α.

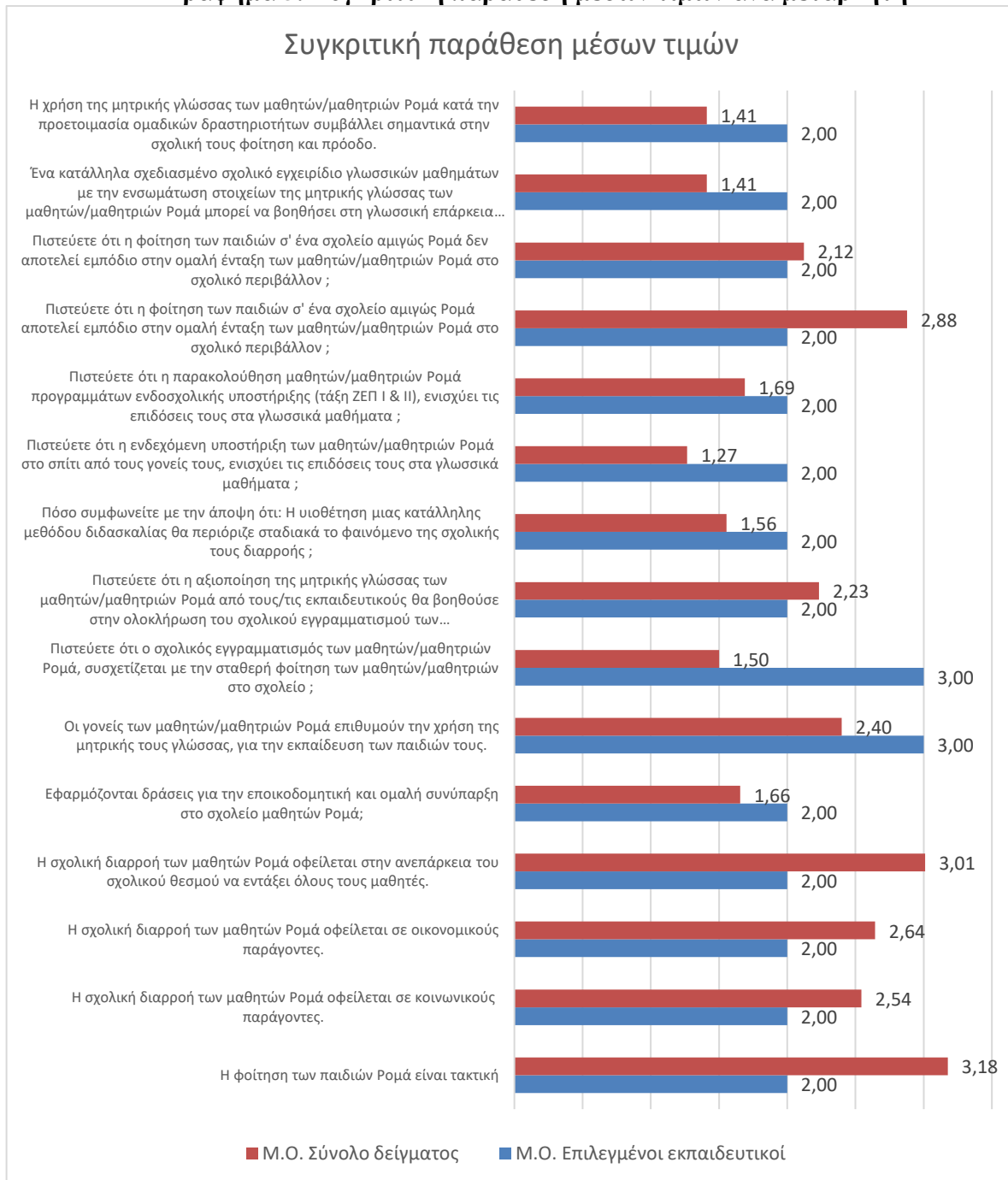
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	2,00	3,18	2	3	0,00	0,74
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	2,00	2,54	2	3	0,00	0,60
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	2,00	2,64	2	3	0,00	0,62
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	2,00	3,01	2	3	0,00	0,83
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;	Μ.Ο.		ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ		Τ.Α.	
	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	2,00	1,66	3	2	0,00	0,65
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	3,00	2,40	2	2	0,00	0,86
Απόψεις συμμετεχόντων	Μ.Ο.		ΔΙΑΜΕΣΗ ΤΙΜΗ		Τ.Α.	
	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος	Επιλεγμένοι εκπαιδευτικοί	Σύνολο δείγματος
Πιστεύετε ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	3,00	1,50	3	1	0,00	0,56
Πιστεύετε ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των	2,00	2,23	2	2	0,00	0,90

μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά ;						
Πόσο συμφωνείτε με την άποψη ότι: Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	2,00	1,56	2	1	0,00	0,62
Πιστεύετε ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	2,00	1,27	2	1	0,00	0,44
Πιστεύετε ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	2,00	1,69	2	2	0,00	0,71
Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	2,00	2,88	2	3	0,00	1,08
Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	2,00	2,12	2	2	0,00	0,97
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	2,00	1,41	2	1	0,00	0,58
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά	2,00	1,41	2	1	0,00	0,63

κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις φαίνονται και στο ακόλουθο Γράφημα 5:

Γράφημα 5. Συγκριτική παράθεση μέσων τιμών ανά μεταβλητή

8. Επαγωγική στατιστική ανάλυση

8.1. Πρώτη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της πρώτης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Το φύλο των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντικό αναφορικά με τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους.

H₁: Το φύλο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό αναφορικά με τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι το φύλο των συμμετεχόντων και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 16, 22, 28 και 29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 6, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,047) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,026), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα σε πολύ μικρό βαθμό. Ωστόσο θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης για ερμηνευτικούς λόγους.

Πίνακας 6. Σύνοψη μοντέλου

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,218 ^a	,047	,026	,48492

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία ωστόσο δεν είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5% ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι δεν υπάρχει μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην απόρριψη της εναλλακτικής υπόθεσης «*Το φύλο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό στις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους*».

Πίνακας 7. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου

ANOVA						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,049	4	,512	2,179	,073 ^b
	Residual	41,151	175	,235		
	Total	43,200	179			

8.2. Δεύτερη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της δεύτερης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Η ειδικότητα των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Η ειδικότητα των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η ειδικότητα των συμμετεχόντων και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 10-29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 8, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,215) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,099), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα σε μικρό βαθμό. Ωστόσο θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης για ερμηνευτικούς λόγους.

Πίνακας 8. Σύνοψη μοντέλου

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,464 ^a	,215	,099	,96941

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5% ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι υπάρχει

μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην απόρριψη της εναλλακτικής υπόθεσης «*Η ειδικότητα των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τη τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους*».

Πίνακας 9. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	40,176	23	1,747	1,859	,014 ^b
	Residual	146,602	156	,940		
	Total	186,778	179			

Τέλος, στον Πίνακα 10 παρουσιάζονται οι εκτιμημένοι συντελεστές της παλινδρόμησης μαζί με τα αντίστοιχα t στατιστικά. Παρατηρούμε ότι δυο συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο εμπιστοσύνης 5%. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση η οποία δείχνει ότι η ειδικότητα των συμμετεχόντων συμβάλλει στη διαμόρφωση των απόψεων των συμμετεχόντων αναφορικά με α) το ότι συμβαίνει με αφορμή το στεγαστικό -οικιστικό πρόβλημα ($t = -2,888$ Sig=0,004) και β) οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου ($t = -2,156$ Sig=0,033).

Πίνακας 10. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error			
1	(Constant)	6,202	1,096		5,660	,000
	Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	-,029	,118	-,021	-,249	,804
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε	-,079	,155	-,046	-,506	,614

κοινωνικούς παράγοντες.					
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	,006	,149	,004	,042	,966
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	,013	,139	,010	,092	,927
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	-,378	,234	-,148	-1,615	,108
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	,052	,177	,026	,297	,767
Στεγαστικό - οικιστικό πρόβλημα	-,616	,213	-,256	-2,888	,004
Κουλτούρα	-,428	,364	-,105	-1,177	,241
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	,260	,157	,167	1,656	,100
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	-,015	,113	-,013	-,136	,892
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	,111	,225	,048	,493	,623

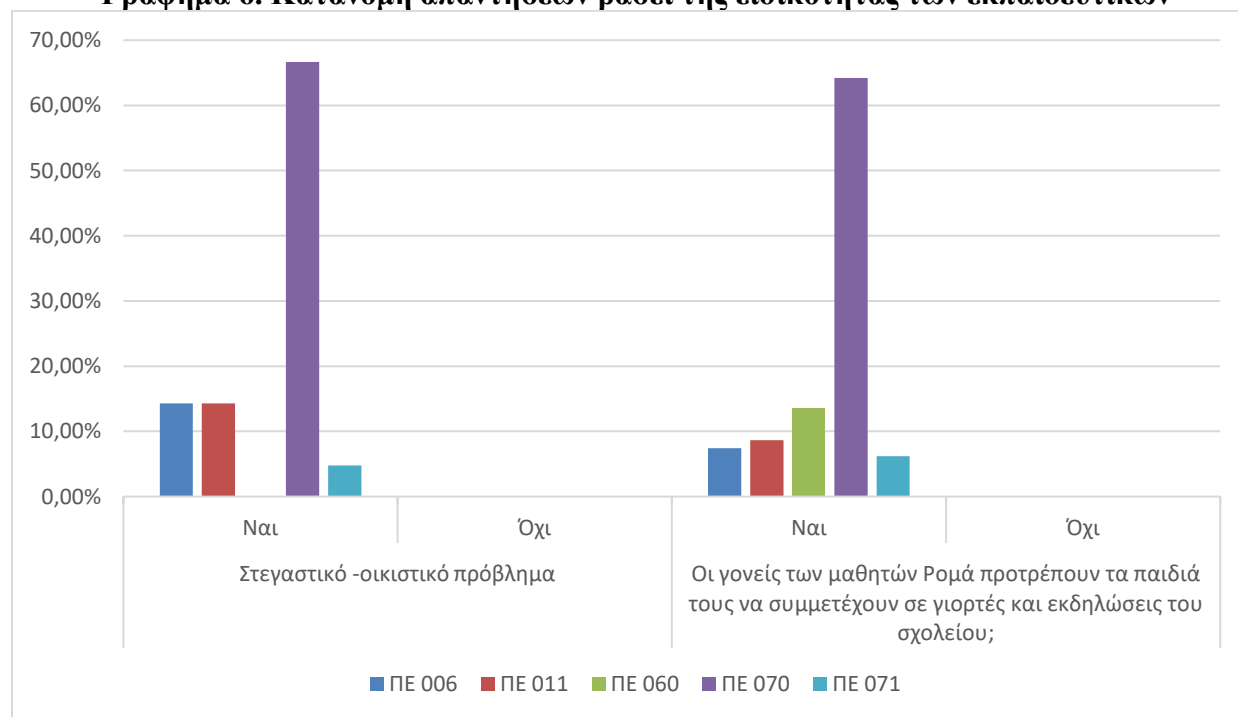
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	-,733	,340	-,205	-2,156	,033
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	-,171	,147	-,104	-1,164	,246
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	,069	,178	,041	,386	,700
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	,160	,174	,088	,921	,359
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	,021	,113	,018	,181	,857
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζει σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	-,095	,167	-,058	-,572	,568

Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	-,397	,205	-,172	-1,935	,055
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	-,165	,114	-,115	-1,445	,150
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,085	,096	-,089	-,882	,379
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,058	,095	-,055	-,606	,545
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια	,072	,191	,041	,376	,707

των μαθητών/μαθητριών Ρομά.						
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	-,289	,175	-,179	-1,649	,101	

Πιο αναλυτικά και σύμφωνα με το Γράφημα 6, διαπιστώνεται ότι οι συμμετέχοντες που αναφέρουν σαφώς υψηλότερα ποσοστά είναι όσοι έχουν ειδικότητα ΠΕ070. Ωστόσο θα πρέπει να αναφερθεί ότι και οι συμμετέχοντες με ειδικότητα ΠΕ006 και ΠΕ011 αναφέρουν υψηλά ποσοστά όσον αφορά το στεγαστικό-οικιστικό πρόβλημα, ενώ οι συμμετέχοντες με ειδικότητα ΠΕ060, αναφέρουν υψηλότερα ποσοστά ως προς το ότι οι γονείς των Ρομά μαθητών τους ενθαρρύνουν να συμμετέχουν στις γιορτές και τις εκδηλώσεις του σχολείου.

Γράφημα 6. Κατανομή απαντήσεων βάσει της ειδικότητας των εκπαιδευτικών

8.3. Τρίτη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της τρίτης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντικά όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικά όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 10-29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 11, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,315) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,214), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα ικανοποιητικά.

Πίνακας 11. Σύνοψη μοντέλου

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,561 ^a	,315	,214	1,52904

Στον Πίνακα 12 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5% ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι υπάρχει μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην επιβεβαίωση της εναλλακτικής υπόθεσης «Τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων **είναι στατιστικά σημαντικά** όσον αφορά τις απόψεις τους για τη τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους».

Πίνακας 12. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	167,478	23	7,282	3,115	,000 ^b
	Residual	364,722	156	2,338		
	Total	532,200	179			

Τέλος, στον Πίνακα 13 παρουσιάζονται οι εκτιμημένοι συντελεστές της παλινδρόμησης μαζί με τα αντίστοιχα t στατιστικά. Παρατηρούμε ότι πέντε συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο εμπιστοσύνης 5%. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση η οποία δείχνει ότι τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων συμβάλλουν στη διαμόρφωση των απόψεων των συμμετεχόντων αναφορικά με το ότι η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές ($t=2,352$ Sig=0,020), αναφορικά με τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά ($t=2,321$ Sig=0,022), ως προς το ότι ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ($t=2,58$ Sig=0,011), ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ($t=3,636$ Sig=0,000) και ως προς το ότι η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ($t=4,724$ Sig=0,000).

Πίνακας 13. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου

Coefficients						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	5,782	1,728		3,346	,001
	Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	,059	,186	,025	,318	,751

Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	,146	,245	,051	,596	,552
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	,346	,235	,125	1,473	,143
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	-,517	,220	-,248	-2,352	,020
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	-,341	,369	-,079	-,923	,357
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	,258	,279	,075	,925	,356
Στεγαστικό - οικιστικό πρόβλημα	-,057	,336	-,014	-,168	,866
Κουλτούρα	-,305	,574	-,044	-,532	,596
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	-,300	,248	-,114	-1,211	,228
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	,217	,179	,108	1,215	,226
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να	,021	,356	,005	,060	,953

ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;						
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	-,256	,537	-,042	-,477	,634	
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	-,537	,231	-,193	-2,321	,022	
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	-,725	,281	-,255	-2,580	,011	
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	,998	,274	,326	3,636	,000	
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	,222	,179	,116	1,241	,216	
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά	-1,242	,263	-,446	-4,724	,000	

το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;						
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	,110	,324	,028	,341	,734	
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	,249	,180	,103	1,380	,169	
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,108	,152	-,067	-,710	,479	
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	,085	,151	,048	,565	,573	
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών	-,093	,301	-,031	-,307	,759	

μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.						
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	-,042	,276	-,016	-,153	,878	

Πιο αναλυτικά και σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 14, διαπιστώνεται ότι οι συμμετέχοντες με **1-5 έτη προϋπηρεσίας** διαφωνούν ότι η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές (11,11%), ότι ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση (16,67%), ενώ συμφωνούν απόλυτα ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο (18,89%) και συμφωνούν πολύ ότι η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής (Συμφωνώ απόλυτα 10,00% - Συμφωνώ 11,11%).

Οι συμμετέχοντες με **6-10 έτη** και **11-15 έτη προϋπηρεσίας** δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις τους, ενώ οι συμμετέχοντες με **16-20 έτη προϋπηρεσίας** διαφωνούν ότι η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές (11,11%), ενώ αναφέρουν σπάνια συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά (14,44%) και πως ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά δεν επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση (13,10%). Τέλος, οι συμμετέχοντες με **21-25 έτη προϋπηρεσίας** δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις τους, ενώ οι συμμετέχοντες με **26 και άνω έτη προϋπηρεσίας** συμφωνούν απόλυτα ότι η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής (10,00%).

Πίνακας 14. Κατανομή απαντήσεων (%) βάσει των ετών προϋπηρεσίας των συμμετεχόντων

ΑΠΟΨΕΙΣ		Έτη υπηρεσίας					
		1-5 έτη	6-10 έτη	11-15 έτη	16-20 έτη	21-25 έτη	26 και άνω
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	Συμφωνώ απόλυτα	0,00	0,00	1,11	1,11	0,00	1,11
	Συμφωνώ	6,67	4,44	3,33	3,33	0,00	5,56
	Διαφωνώ	11,11	7,78	4,44	11,11	5,56	2,22
	Διαφωνώ απόλυτα	7,78	0,00	4,44	7,78	7,78	3,33
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	Ανύπαρκτη	4,44	0,00	2,22	2,22	1,11	1,11
	Σπάνια	11,11	8,89	7,78	14,44	10,00	10,00
	Συχνή	10,00	3,33	3,33	5,56	2,22	1,11
	Ουσιαστική	0,00	0,00	0,00	1,11	0,00	0,00
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Ναι	9,52	4,76	5,95	10,71	7,14	8,33
	Όχι	16,67	7,14	5,95	13,10	7,14	3,57
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	Συμφωνώ απόλυτα	18,89	5,56	6,67	12,22	4,44	5,56
	Συμφωνώ	6,67	5,56	4,44	11,11	8,89	6,67
	Διαφωνώ	0,00	1,11	2,22	0,00	0,00	0,00
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	Συμφωνώ απόλυτα	10,00	2,22	5,56	14,44	8,89	10,00
	Συμφωνώ	11,11	8,89	7,78	8,89	4,44	1,11
	Διαφωνώ	4,44	1,11	0,00	0,00	0,00	1,11
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

8.4. Τέταρτη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της τέταρτης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Η ηλικία των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Η ηλικία των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η ηλικία των συμμετεχόντων και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 10-29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 15, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,242) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,130), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα σχετικά ικανοποιητικά.

Πίνακας 15. Σύνοψη μοντέλου

Model Summary ^b				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,492 ^a	,242	,130	1,02289

Στον Πίνακα 16 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5% ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι υπάρχει μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην επιβεβαίωση της εναλλακτικής υπόθεσης «Η ηλικία των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικά όσον αφορά τις απόψεις τους για τη τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους».

Πίνακας 16. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	52,089	23	2,265	2,165	,003 ^b
	Residual	163,222	156	1,046		
	Total	215,311	179			

Τέλος, στον Πίνακα 17 παρουσιάζονται οι εκτιμημένοι συντελεστές της παλινδρόμησης μαζί με τα αντίστοιχα t στατιστικά. Παρατηρούμε ότι πέντε συντελεστές είναι στατιστικά

σημαντικοί σε επίπεδο εμπιστοσύνης 5%. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση η οποία δείχνει ότι η ηλικία των συμμετεχόντων συμβάλλει στη διαμόρφωση των απόψεων των συμμετεχόντων αναφορικά με το ότι οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους ($t= 2,662$ $Sig=0,009$), αναφορικά με τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά ($t= 2,344$ $Sig=0,020$), αναφορικά με το ότι ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ($t= 2,491$ $Sig=0,014$), ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ($t= 2,633$ $Sig=0,009$) και ότι η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ($t= 4,051$ $Sig=0,000$).

Πίνακας 17. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficient	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,044	1,156		3,498	,001
	Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	-,117	,124	-,079	-,941	,348
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	,013	,164	,007	,077	,939
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	,216	,157	,122	1,372	,172
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του	-,288	,147	-,217	-1,955	,052

σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.					
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	-,362	,247	-,132	-1,465	,145
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	,229	,186	,104	1,226	,222
Στεγαστικό - οικιστικό πρόβλημα	,166	,225	,064	,738	,462
Κουλτούρα	,009	,384	,002	,024	,981
Εφαρμόζονται δράσεις για την επικοινωνιακή και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	-,093	,166	-,055	-,559	,577
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	,319	,120	,249	2,662	,009
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	,163	,238	,066	,686	,494
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	-,031	,359	-,008	-,086	,931
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	-,362	,155	-,205	-2,344	,020

Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	-,468	,188	-,259	-2,491	,014
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	,483	,184	,249	2,633	,009
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	,012	,120	,010	,102	,919
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	-,713	,176	-,402	-4,051	,000
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	,267	,217	,108	1,233	,220
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων	,124	,120	,080	1,027	,306

ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;					
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,034	,101	-,034	-,339	,735
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,028	,101	-,025	-,282	,779
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	-,050	,202	-,026	-,246	,806
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	,036	,185	,021	,194	,846

Πίνακας 18. Κατανομή απαντήσεων (%) βάσει της ηλικίας των συμμετεχόντων

ΑΠΟΨΕΙΣ		Ηλικιακή ομάδα				
		Έως 29 ετών	30-39	40-49	50-59	60 και άνω
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	Συμφωνώ απόλυτα	1,12	3,37	2,25	3,37	0,00
	Συμφωνώ	10,11	17,98	8,99	10,11	1,12
	Διαφωνώ	5,62	4,49	12,36	7,87	0,00
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00	2,25	3,37	4,49	1,12
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	Ανύπαρκτη	3,37	1,12	4,49	2,25	0,00
	Σπάνια	6,74	19,10	15,73	20,22	1,12
	Συχνή	6,74	8,99	5,62	3,37	1,12
	Ουσιαστική	0,00	0,00	1,12	0,00	0,00
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Ναι	7,14	11,90	10,71	15,48	1,19
	Όχι	9,52	16,67	15,48	10,71	1,19
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	Συμφωνώ απόλυτα	11,24	16,85	13,48	11,24	1,12
	Συμφωνώ	5,62	10,11	12,36	14,61	1,12
	Διαφωνώ	0,00	2,25	1,12	0,00	0,00
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	Συμφωνώ απόλυτα	7,87	10,11	11,24	20,22	2,25
	Συμφωνώ	6,74	16,85	14,61	4,49	0,00
	Διαφωνώ	2,25	2,25	1,12	1,12	0,00
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

8.5. Πέμπτη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της πέμπτης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Οι σπουδές των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντικές όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Οι σπουδές των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικές όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

Αρχικά έγινε έλεγχος κανονικής κατανομής ή αλλιώς έλεγχος κανονικότητας που παρουσιάζεται στον πίνακα 19, ο οποίος έδειξε ότι δεν υπάρχει κανονική κατανομή μεταξύ των μεταβλητών καθώς η τιμή που λαμβάνει το Sig. στους ελέγχους Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk είναι μικρότερο από 0,05.

Πίνακας 19. Έλεγχος κανονικότητας μεταβλητών ερευνητικής υπόθεσης
Tests of Normality

		Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Παιδαγωγική Ακαδημία	Συμφωνώ απόλυτα	0,375	120	0,000	0,63	120	0,000
	Συμφωνώ	0,417	46	0,000	0,602	46	0,000
	Διαφωνώ	0,51	14	0,000	0,428	14	0,000
Απόφοιτος Π.Τ.Δ.Ε.	Συμφωνώ απόλυτα	0,434	120	0,000	0,586	120	0,000
	Συμφωνώ	0,35	46	0,000	0,636	46	0,000
	Διαφωνώ	0,369	14	0,000	0,639	14	0,000
Άλλο πτυχίο	Συμφωνώ απόλυτα	0,426	120	0,000	0,595	120	0,000
	Συμφωνώ	0,417	46	0,000	0,602	46	0,000
	Διαφωνώ	0,369	14	0,000	0,639	14	0,000
Διδασκαλείο	Συμφωνώ απόλυτα	0,475	120	0,000	0,523	120	0,000
	Συμφωνώ	0,533	46	0,000	0,318	46	0,000
	Διαφωνώ	0,51	14	0,000	0,428	14	0,000
Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	Συμφωνώ απόλυτα	0,409	120	0,000	0,61	120	0,000
	Συμφωνώ	0,395	46	0,000	0,62	46	0,000
	Διαφωνώ	0,51	14	0,000	0,428	14	0,000
Διδακτορικό Δίπλωμα	Συμφωνώ απόλυτα	0,54	120	0,000	0,172	120	0,000
	Συμφωνώ		46			46	
	Διαφωνώ		14			14	
Ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά	Συμφωνώ απόλυτα	0,491	120	0,000	0,49	120	0,000
	Συμφωνώ	0,501	46	0,000	0,46	46	0,000
	Διαφωνώ		14			14	

Ως εκ τούτου ο έλεγχος για την πρώτη ερευνητική υπόθεση περιλάμβανε την ανάλυση συσχετίσεων βάσει του Spearman με επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% ή 0,05. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης συσχετίσεων έδειξαν ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις που επιβεβαιώνουν την εναλλακτική ερευνητική υπόθεση H_1 : *Οι σπουδές των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικές όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.* Ωστόσο οι στατιστικά σημαντικές σχέσεις παρουσιάζουν ασθενή συσχέτιση βάσει της τιμής του δείκτη συσχέτισης, που δεν υπερβαίνει την ελάχιστη οριακή τιμή 0,500.

Πίνακας 20. Ανάλυση συσχετίσεων

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ		Παιδαγωγική Ακαδημία	Απόφοιτος Π.Τ.Δ.Ε.	Άλλο πτυχίο	Διδασκαλείο	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	Διδακτορικό Δίπλωμα	Ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	Correlation Coefficient	,170*	0,029	0,005	,201**	0,112	,195**	,195**
	Sig. (2tailed)	0,023	0,703	0,947	0,007	0,135	0,009	0,009
	N	180	180	180	180	180	180	180
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	Correlation Coefficient	0,126	0,101	0,09	,213**	,255**	0,018	0,052
	Sig. (2tailed)	0,092	0,178	0,232	0,004	0,001	0,808	0,484
	N	180	180	180	180	180	180	180
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	Correlation Coefficient	,187*	0,009	0,036	0,134	,287**	0,046	0,103
	Sig. (2tailed)	0,012	0,902	0,629	0,072	0	0,542	0,168
	N	180	180	180	180	180	180	180
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	Correlation Coefficient	,220**	0,033	0,016	0,12	,158*	0,002	0,063
	Sig. (2tailed)	0,003	0,661	0,833	0,107	0,034	0,984	0,404
	N	180	180	180	180	180	180	180

Κατάρτιση εκπαιδευτικού	Correlation Coefficient	0,057	,183*	0,047	0,043	0,093	0,113	0,131
	Sig. (2tailed)	0,447	0,014	0,533	0,57	0,215	0,131	0,08
	N	180	180	180	180	180	180	180
Στερεότυπα προκαταλήψεις	Correlation Coefficient	0,107	0,052	0,072	0,053	,276**	0,141	0,031
	Sig. (2tailed)	0,154	0,488	0,338	0,479	0	0,059	0,679
	N	180	180	180	180	180	180	180
Στεγαστικό οικιστικό πρόβλημα	Correlation Coefficient	0,063	0,058	0,098	0,002	,249**	,273**	0,05
	Sig. (2tailed)	0,402	0,441	0,192	0,976	0,001	0	0,502
	N	180	180	180	180	180	180	180
Κουλτούρα	Correlation Coefficient	0,122	0,116	0,1	0,129	0,081	,262**	0,109
	Sig. (2tailed)	0,103	0,12	0,182	0,084	0,282	0	0,146
	N	180	180	180	180	180	180	180
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	Correlation Coefficient	,226**	0,02	0,011	0,062	0,004	,161*	,152*
	Sig. (2tailed)	0,002	0,785	0,879	0,411	0,958	0,031	0,042
	N	180	180	180	180	180	180	180
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	Correlation Coefficient	0,006	0,112	0,099	0,033	0,001	0,002	0,034
	Sig. (2tailed)	0,935	0,136	0,184	0,66	0,99	0,983	0,647
	N	180	180	180	180	180	180	180
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	Correlation Coefficient	0,098	,177*	0,002	0,053	0,01	0,095	0,04
	Sig. (2tailed)	0,192	0,018	0,981	0,476	0,892	0,203	0,596
	N	180	180	180	180	180	180	180
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε	Correlation Coefficient	0,089	0,079	0,062	,149*	,150*	0,047	0,145
	Sig. (2tailed)	0,235	0,293	0,408	0,047	0,044	0,53	0,052

γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	N	180	180	180	180	180	180	180
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	Correlation Coefficient	,183*	,181*	0,124	0,058	0,02	0,047	,172*
	Sig. (2tailed)	0,014	0,015	0,098	0,441	0,787	0,529	0,021
	N	180	180	180	180	180	180	180
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Correlation Coefficient	0,126	0,085	0,059	,191*	0,009	,166*	,196**
	Sig. (2tailed)	0,093	0,258	0,431	0,01	0,904	0,026	0,008
	N	180	180	180	180	180	180	180
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	Correlation Coefficient	0,048	0,085	0	0,043	0,067	0,005	,291**
	Sig. (2tailed)	0,522	0,259	1	0,566	0,369	0,947	0
	N	180	180	180	180	180	180	180
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	Correlation Coefficient	0,045	0,007	0,025	0,002	,197**	0,032	,245**
	Sig. (2tailed)	0,547	0,92	0,741	0,982	0,008	0,666	0,001
	N	180	180	180	180	180	180	180
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	Correlation Coefficient	,262**	0,135	0,113	,278**	0,01	0,144	0,073
	Sig. (2tailed)	0	0,071	0,13	0	0,894	0,055	0,33
	N	180	180	180	180	180	180	180
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους,	Correlation Coefficient	,223**	0,1	0,145	0,098	,185*	0,08	0,114
	Sig. (2tailed)	0,003	0,181	0,053	0,189	0,013	0,288	0,128

ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	N	180	180	180	180	180	180	180
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Correlation Coefficient	,161*	,263**	,303**	0,067	0,13	0,033	0,115
	Sig. (2tailed)	0,031	0	0	0,373	0,083	0,657	0,123
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	N	180	180	180	180	180	180	180
	Correlation Coefficient	0,116	,164*	0,036	0,053	0,061	0,068	,165*
	Sig. (2tailed)	0,122	0,028	0,633	0,478	0,417	0,362	0,027
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	N	180	180	180	180	180	180	180
	Correlation Coefficient	0,046	0,082	,147*	0,068	,157*	0,023	,181*
	Sig. (2tailed)	0,543	0,274	0,049	0,365	0,035	0,758	0,015
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	N	180	180	180	180	180	180	180
	Correlation Coefficient	0,109	0,06	0,069	0,008	0,096	0,113	0,065
	Sig. (2tailed)	0,147	0,423	0,355	0,918	0,201	0,129	0,386
Η χρήση της μητρικής γλώσσας	N	180	180	180	180	180	180	180
	Correlation Coefficient	0,145	,184*	0,04	,152*	0,054	0,105	0,1

των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	Sig. (2tailed)	0,053	0,014	0,597	0,041	0,472	0,16	0,182
	N	180	180	180	180	180	180	180

8.6. Έκτη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της έκτης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Η σχέση εργασίας των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Η σχέση εργασίας των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντική όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε έλεγχος T-test κατά τον οποίο επιβεβαιώθηκε η εναλλακτική υπόθεση, αν και μόνο σε συγκεκριμένες θέσεις. Πιο αναλυτικά και σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 21, επιβεβαιώθηκε ότι η σχέση εργασίας των συμμετεχόντων επιδρά στη διαμόρφωση των απόψεων των συμμετεχόντων αναφορικά με το εάν εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά ($F=8,93$ Sig.=0,003) , με το εάν οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους ($F=11,192$ Sig.=0,001) και προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου ($F=7,441$ Sig.=0,007), με τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά ($F=8,099$ Sig.=0,005), με το ότι ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ($F=5,982$ Sig.=0,015) και συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ($F=10,972$ Sig.=0,001), με την ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ($F=12,534$ Sig.=0,001), με την γνώμη πως ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά ($F=11,848$ Sig.=0,001) και με την άποψη ότι η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο ($F=8,18$ Sig.=0,005).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 22, για τη σύγκριση των μέσων όρων ανά απάντηση βάσει της σχέσης εργασίας των συμμετεχόντων διαπιστώνεται ότι οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν μεγαλύτερους μέσους όρους, από τους αναπληρωτές αναφορικά με τις θέσεις: α) Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους (Μ.Ο.Μόνιμος=2,4746 Τ.Α. Μόνιμος=0,93106 Διαφορά=0,2165), β) Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου (Μ.Ο.Μόνιμος=0,9322 Τ.Α. Μόνιμος=0,25247 Διαφορά=0,0612) και γ) Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο (Μ.Ο.Μόνιμος=1,5932 Τ.Α. Μόνιμος=0,58816 Διαφορά=0,2706). Αντίθετα, από τη σύγκριση των μέσων όρων ανά απάντηση βάσει της σχέσης εργασίας των συμμετεχόντων διαπιστώνεται ότι οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν μεγαλύτερους μέσους όρους, από τους μόνιμους αναφορικά με τις θέσεις: α) εάν εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά (Μ.Ο.Αναπληρωτής=1,6102 Τ.Α.Αναπληρωτής=0,69225 Διαφορά=0,1317, β) τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά (Μ.Ο.Αναπληρωτής=2,1186 Τ.Α. Αναπληρωτής=0,58718 Διαφορά=0,1395), γ) το γλωσσικό εγγραμματισμό των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση (Μ.Ο.Αναπληρωτής=1,6102 Τ.Α. Αναπληρωτής=0,64096 Διαφορά=0,0672), δ) την ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα (Μ.Ο.Αναπληρωτής=1,2203 Τ.Α. Αναπληρωτής=0,41624 Διαφορά=0,1345), ε) το κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά (Μ.Ο.Αναπληρωτής=1,3559 Τ.Α. Αναπληρωτής=0,51516 Διαφορά=0,1602) και στ) τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο (Μ.Ο.Αναπληρωτής=1,3559 Τ.Α. Αναπληρωτής=0,57773 Διαφορά=0,1602).

Πίνακας 21. Αποτελέσματα ελέγχου T-test

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95 Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	Equal variances assumed	2,168	,143	1,063	178	,289	,12356	,11620	-,10575	,35288
	Equal variances not assumed			1,035	115,030	,303	,12356	,11941	-,11297	,36010
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	Equal variances assumed	,466	,496	,457	178	,648	,04319	,09447	-,14323	,22962
	Equal variances not assumed			,471	134,638	,639	,04319	,09175	-,13826	,22464
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	Equal variances assumed	1,687	,196	-,011	178	,991	-,00109	,09783	-,19415	,19197
	Equal variances not assumed			-,012	145,881	,991	-,00109	,09224	-,18339	,18121
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην	Equal variances assumed	1,214	,272	,510	178	,611	,06616	,12975	-,18989	,32221

ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	Equal variances not assumed			,534	141,187	,594	,06616	,12384	-,17867	,31098
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	Equal variances assumed	3,786	,053	,938	178	,349	,05905	,06294	-,06515	,18325
	Equal variances not assumed			,973	137,167	,332	,05905	,06071	-,06100	,17910
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	Equal variances assumed	,429	,513	1,595	178	,112	,12466	,07813	-,02953	,27885
	Equal variances not assumed			1,590	122,901	,114	,12466	,07840	-,03054	,27985
Στεγαστικό -οικιστικό πρόβλημα	Equal variances assumed	,120	,729	,172	178	,864	,01148	,06671	-,12016	,14312
	Equal variances not assumed			,173	125,551	,863	,01148	,06643	-,11998	,14295
Κουλτούρα	Equal variances assumed	,028	,868	-,083	178	,934	-,00328	,03935	-,08092	,07436
	Equal variances not assumed			-,084	126,180	,933	-,00328	,03911	-,08068	,07412
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	Equal variances assumed	8,930	,003	-1,286	178	,200	-,13177	,10245	-,33394	,07041
	Equal variances not assumed			-1,365	146,203	,174	-,13177	,09652	-,32251	,05898

Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	Equal variances assumed	11,192	,001	1,620	178	,107	,21651	,13368	-,04730	,48032
	Equal variances not assumed			1,785	160,224	,076	,21651	,12131	-,02306	,45608
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	Equal variances assumed	2,011	,158	,078	178	,938	,00547	,06966	-,13200	,14294
	Equal variances not assumed			,074	107,360	,941	,00547	,07343	-,14009	,15103
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	Equal variances assumed	7,441	,007	1,371	178	,172	,06124	,04465	-,02688	,14935
	Equal variances not assumed			1,255	97,638	,213	,06124	,04881	-,03563	,15810
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	Equal variances assumed	8,099	,005	-1,436	178	,153	-,13942	,09710	-,33103	,05219
	Equal variances not assumed			-1,374	109,949	,172	-,13942	,10145	-,34046	,06162
Ο γλωσσικός εγγραμμιατισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Equal variances assumed	5,982	,015	-,706	178	,481	-,06725	,09523	-,25518	,12068
	Equal variances not assumed			-,746	144,478	,457	-,06725	,09012	-,24537	,11087
Ο σχολικός εγγραμμιατισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή	Equal variances assumed	10,972	,001	3,132	178	,002	,27064	,08641	,10011	,44117
	Equal variances			3,353	149,495	,001	,27064	,08071	,11116	,43012

φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	not assumed										
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	Equal variances assumed	1,82 3	,179	-,267	178	,790	-,03773	,14115	-,31627	,24082	
	Equal variances not assumed			-,280	141,773	,780	-,03773	,13452	-,30364	,22819	
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	Equal variances assumed	1,06 0	,305	-4,709	178	,000	-,43193	,09172	-,61293	-,25093	
	Equal variances not assumed			-4,350	100,098	,000	-,43193	,09929	-,62891	-,23495	
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Equal variances assumed	12,5 34	,001	-1,949	178	,053	-,13450	,06902	-,27070	,00170	
	Equal variances not assumed			-1,861	109,342	,065	-,13450	,07226	-,27771	,00871	
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Equal variances assumed	1,42 5	,234	,597	178	,551	,06670	,11178	-,15388	,28729	
	Equal variances not assumed			,583	116,035	,561	,06670	,11451	-,16009	,29350	
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών	Equal variances assumed	,056	,814	,352	178	,725	,05960	,16922	-,27434	,39353	
	Equal variances not assumed			,351	122,483	,727	,05960	,17001	-,27694	,39613	

Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;										
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	Equal variances assumed	1,83 9	,177	-2,033	178	,044	-,30563	,15034	-,60230	-,00896
	Equal variances not assumed			-2,020	121,890	,046	-,30563	,15130	-,60515	-,00611
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	Equal variances assumed	11,8 48	,001	-1,781	178	,077	-,16020	,08995	-,33770	,01731
	Equal variances not assumed			-1,642	99,626	,104	-,16020	,09755	-,35374	,03335
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	Equal variances assumed	8,18 0	,005	-1,622	178	,106	-,16020	,09874	-,35505	,03465
	Equal variances not assumed			-1,517	103,279	,132	-,16020	,10561	-,36964	,04925

Πίνακας 22. Περιγραφικά στοιχεία ανάλυσης

Group Statistics					
	Σχέση εργασίας	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	Μόνιμος	118	3,2203	,71773	,06607
	Αναπληρωτής	62	3,0968	,78322	,09947
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	Μόνιμος	118	2,5593	,62076	,05715
	Αναπληρωτής	62	2,5161	,56516	,07178
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	Μόνιμος	118	2,6441	,66055	,06081
	Αναπληρωτής	62	2,6452	,54613	,06936
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	Μόνιμος	118	3,0339	,86659	,07978
	Αναπληρωτής	62	2,9677	,74587	,09473
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	Μόνιμος	118	,2203	,41624	,03832
	Αναπληρωτής	62	,1613	,37080	,04709
Σtereότυπα - προκαταλήψεις	Μόνιμος	118	,5763	,49626	,04568
	Αναπληρωτής	62	,4516	,50172	,06372
Στεγαστικό -οικιστικό πρόβλημα	Μόνιμος	118	,2373	,42723	,03933
	Αναπληρωτής	62	,2258	,42153	,05353
Κουλτούρα	Μόνιμος	118	,9322	,25247	,02324
	Αναπληρωτής	62	,9355	,24768	,03145
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	Μόνιμος	118	1,6102	,69225	,06373
	Αναπληρωτής	62	1,7419	,57075	,07249
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την	Μόνιμος	118	2,4746	,93106	,08571

χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	Αναπληρωτής	62	2,2581	,67594	,08585
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	Μόνιμος	118	,7797	,41624	,03832
	Αναπληρωτής	62	,7742	,49321	,06264
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	Μόνιμος	118	,9322	,25247	,02324
	Αναπληρωτής	62	,8710	,33797	,04292
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	Μόνιμος	118	2,1186	,58718	,05405
	Αναπληρωτής	62	2,2581	,67594	,08585
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Μόνιμος	118	1,6102	,64096	,05901
	Αναπληρωτής	62	1,6774	,53636	,06812
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	Μόνιμος	118	1,5932	,58816	,05414
	Αναπληρωτής	62	1,3226	,47128	,05985
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών	Μόνιμος	118	2,2203	,94404	,08691

Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	Αναπληρωτής	62	2,2581	,80847	,10268
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	Μόνιμος	118	1,4068	,52684	,04850
	Αναπληρωτής	62	1,8387	,68217	,08664
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Μόνιμος	118	1,2203	,41624	,03832
	Αναπληρωτής	62	1,3548	,48237	,06126
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	Μόνιμος	118	1,7119	,69309	,06380
	Αναπληρωτής	62	1,6452	,74870	,09508
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	Μόνιμος	118	2,8983	1,07330	,09880
	Αναπληρωτής	62	2,8387	1,08935	,13835
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	Μόνιμος	118	2,0169	,95168	,08761
	Αναπληρωτής	62	2,3226	,97130	,12335

Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	Μόνιμος	118	1,3559	,51516	,04742
	Αναπληρωτής	62	1,5161	,67123	,08525
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	Μόνιμος	118	1,3559	,57773	,05318
	Αναπληρωτής	62	1,5161	,71842	,09124

8.7. Έβδομη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της έβδομης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Το χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Το χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι το χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 16, 22, 28 και 29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 23, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,244) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,133), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα ικανοποιητικά.

Πίνακας 23. Σύνοψη μοντέλου

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,494 ^a	,244	,133	1,13862

Στον Πίνακα 24 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5 ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι υπάρχει μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην αποδοχή της εναλλακτικής υπόθεσης ότι το χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

Πίνακας 24. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου

ANOVA						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	65,399	23	2,843	2,193	,003 ^b
	Residual	202,245	156	1,296		
	Total	267,644	179			

Τέλος, στον Πίνακα 25 παρουσιάζονται οι εκτιμημένοι συντελεστές της παλινδρόμησης μαζί με τα αντίστοιχα t στατιστικά. Παρατηρούμε ότι δυο από τους συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο εμπιστοσύνης 5. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση η οποία δείχνει ότι το χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για το γλωσσικό εγγραμματισμό των μαθητών/μαθητριών Ρομά και εάν επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ($t=2,976$ Sig=0,003) και στο εάν η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ($t=3,231$ Sig=0,002).

Πίνακας 25. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου

Coefficients				
Model	Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients	t	Sig.

		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,589	1,287		2,011	,046
	Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	,206	,138	,125	1,489	,139
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	-,077	,182	-,038	-,424	,672
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	,224	,175	,114	1,279	,203
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	-,169	,164	-,114	-1,029	,305
	Κατάρτιση εκπαιδευτικού	-,006	,275	-,002	-,020	,984
	Στερεότυπα - προκαταλήψεις	,043	,208	,017	,205	,838
	Στεγαστικό - οικιστικό πρόβλημα	,116	,250	,040	,464	,643
	Κουλτούρα	,153	,427	,031	,358	,721
	Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	-,228	,184	-,122	-1,235	,219
	Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής	,186	,133	,130	1,394	,165

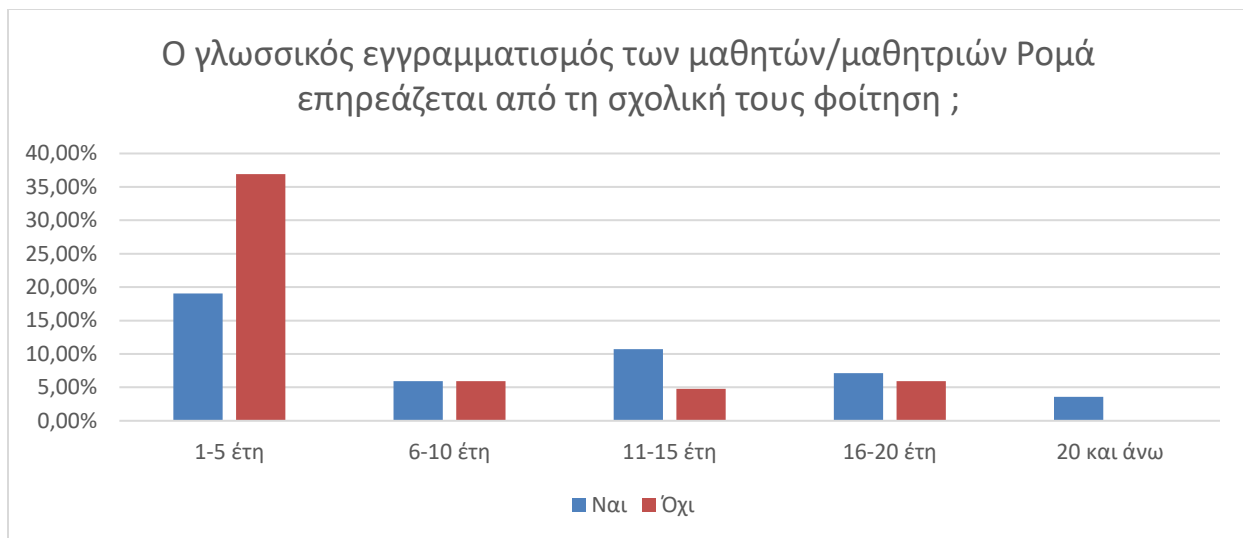
τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.					
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	,363	,265	,131	1,369	,173
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	-,138	,400	-,032	-,344	,731
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	-,072	,172	-,037	-,421	,674
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	-,623	,209	-,309	-2,976	,003
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	,389	,204	,179	1,902	,059
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση	-,148	,133	-,108	-1,107	,270

του σχολικού εγγραμματισμού;						
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	-,633	,196	-,320	-3,231	,002	
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	,322	,241	,117	1,334	,184	
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	,093	,134	,054	,691	,491	
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,180	,113	-,158	-1,592	,113	
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των	-,001	,112	,000	-,005	,996	

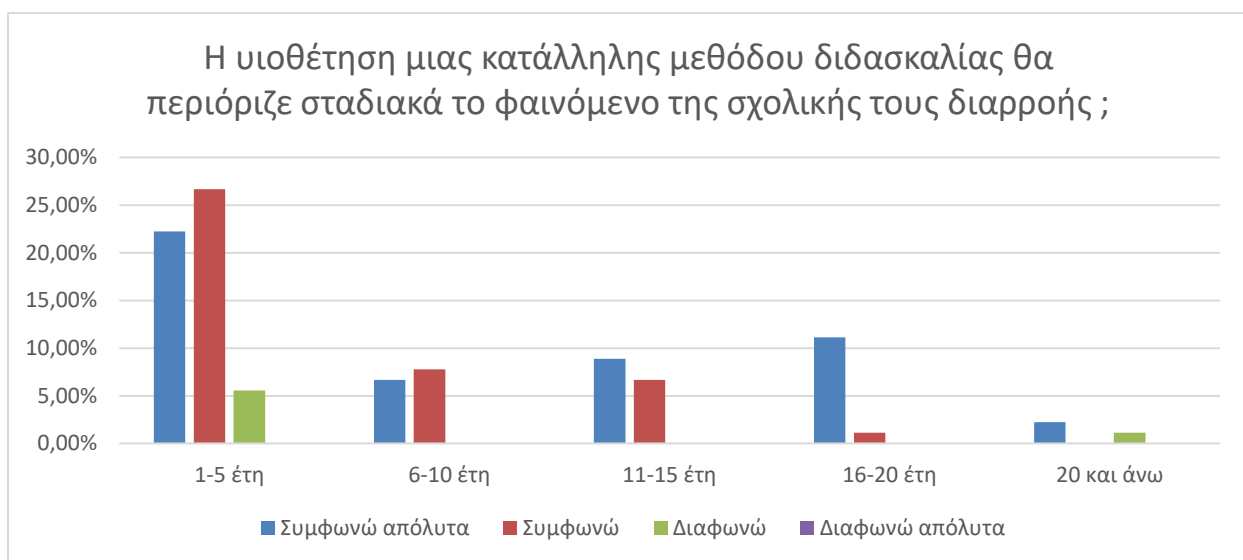
μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;					
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.	-,103	,224	-,048	-,457	,648
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	,292	,206	,151	1,418	,158

Πιο αναλυτικά και σύμφωνα με τα Γραφήματα 7 και 8 μπορεί να διαπιστωθεί ότι οι συμμετέχοντες με 1-5, 11-15 έτη εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο και 20 και άνω συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες ομάδες συμμετεχόντων ότι ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση, ενώ οι συμμετέχοντες με 1-5 έτη εργασίας και 20 και άνω στο συγκεκριμένο σχολείο είναι οι μοναδικές κατηγορίες που αναφέρουν διαφωνία ως προς το ότι υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής.

Γράφημα 7. Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση / διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο

Γράφημα 8. Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζει σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής / διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο

8.8. Όγδοη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της όγδοης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Το πλήθος των παιδιών Ρομά στην τάξη των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Το πλήθος των παιδιών Ρομά στην τάξη των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι το πλήθος των παιδιών Ρομά στην τάξη των συμμετεχόντων και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 16, 22, 28 και 29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 26, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,342) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,245), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα αρκετά ικανοποιητικά.

Πίνακας 26. Σύνοψη του μοντέλου

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,585 ^a	,342	,245	9,70892

Στον Πίνακα 27 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5 ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι υπάρχει μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην αποδοχή της εναλλακτικής υπόθεσης ότι το πλήθος των παιδιών Ρομά στην τάξη των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

Πίνακας 27. Ανάλυση διακύμανσης του μοντέλου

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	7639,752	23	332,163	3,524	,000 ^b
	Residual	14705,048	156	94,263		
	Total	22344,800	179			

Τέλος, στον Πίνακα 28 παρουσιάζονται οι εκτιμημένοι συντελεστές της παλινδρόμησης μαζί με τα αντίστοιχα t στατιστικά. Παρατηρούμε ότι δυο από τους συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο εμπιστοσύνης 5. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση, η οποία δείχνει ότι το πλήθος των παιδιών Ρομά στην τάξη των συμμετεχόντων επιδρά στην άποψή τους σχετικά με την ύπαρξη σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά λόγω στεγαστικού - οικιστικού προβλήματος ($t=2,049$ Sig=0,042), με την άποψη ότι οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους ($t=2,046$ Sig=0,042) και προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου ($t=2,342$ Sig=0,020), με το ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ($t=2,306$ Sig=0,022), με το ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσκοπικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ($t=2,729$ Sig=0,007), με το ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ($t=2,347$ Sig=0,020) και με το γεγονός ότι ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά ($t=2,610$ Sig=0,010).

Πίνακας 28. Ανάλυση συσχετίσεων του μοντέλου

Coefficients						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficient	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-1,689	10,974		-,154	,878
	Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	-1,351	1,180	-,090	-1,145	,254
	Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	,056	1,556	,003	,036	,972

Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	-,583	1,493	-,032	-,390	,697
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	,685	1,397	,051	,491	,624
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	-3,392	2,345	-,122	-1,446	,150
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	2,796	1,770	,125	1,580	,116
Στεγαστικό - οικιστικό πρόβλημα	4,373	2,135	,166	2,049	,042
Κουλτούρα	1,465	3,644	,033	,402	,688
Εφαρμόζονται δράσεις για την επικοινωνιακή και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	-2,947	1,572	-,173	-1,874	,063
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	2,324	1,136	,178	2,046	,042
Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	-4,446	2,258	-,176	-1,969	,051
Οι γονείς των μαθητών Ρομά	-7,982	3,407	-,204	-2,342	,020

προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;						
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	2,276	1,468	,126	1,551	,123	
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	,913	1,783	,050	,512	,609	
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	-1,520	1,742	-,077	-,872	,384	
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	-1,189	1,136	-,096	-1,047	,297	
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;	-1,275	1,670	-,071	-,763	,446	
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των	4,740	2,056	,188	2,306	,022	

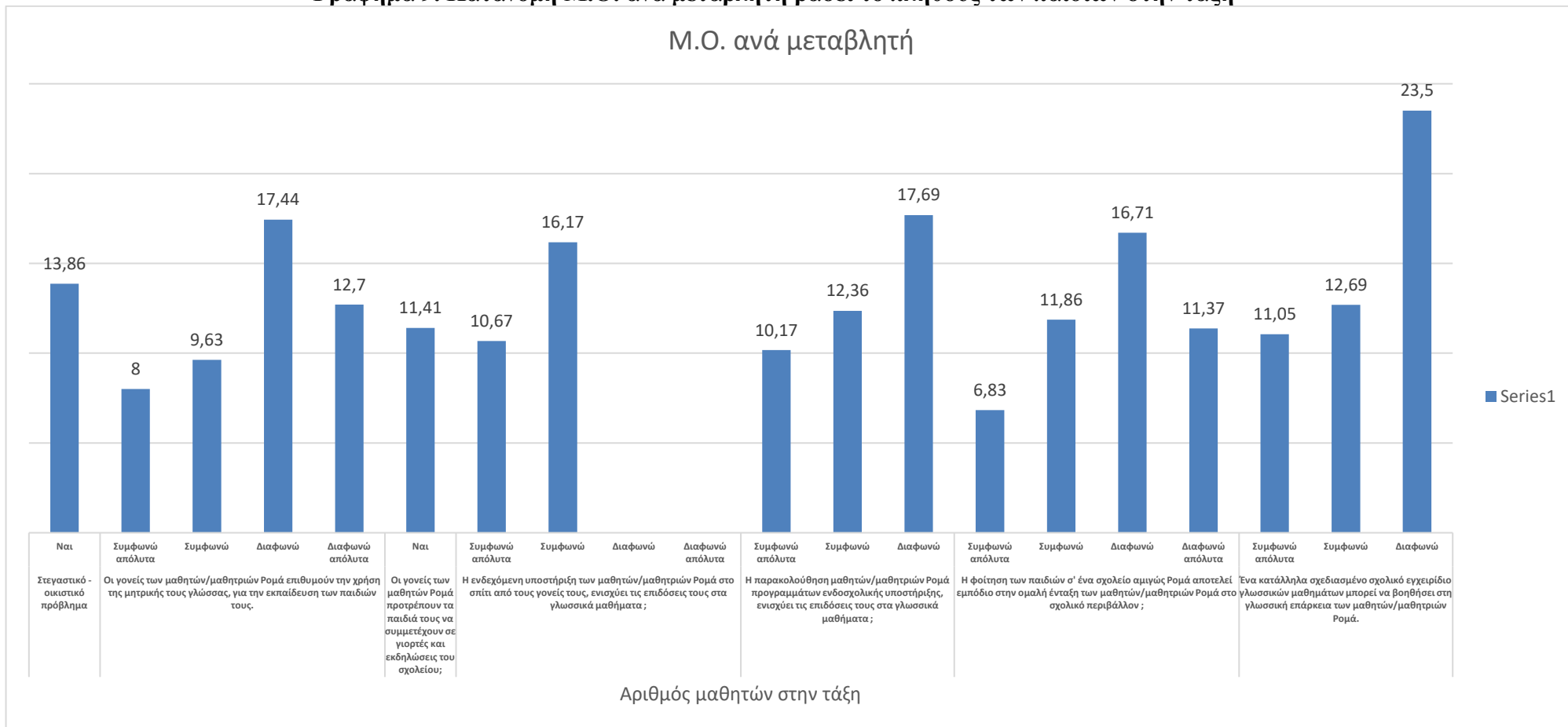
μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;					
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	3,120	1,143	,199	2,729	,007
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	2,261	,963	,218	2,347	,020
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,410	,956	-,036	-,429	,668
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των	4,995	1,913	,258	2,610	,010

μαθητών/μαθητριών Ρομά.					
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	,582	1,754	,033	,332	,740

Πιο αναλυτικά και σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο Γράφημα 9, διαπιστώνεται ότι οι εκπαιδευτικοί με **άνω των 10 μαθητών Ρομά** κατά μέσο όρο στην τάξη τους. Αναφέρουν το στεγαστικό-οικιστικό πρόβλημα και συμφωνούν έντονα ότι οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου και στο ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα.

Διαφωνούν σε μεγάλο βαθμό ότι οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους, στο ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα, στο ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον και στο γεγονός ότι ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.

Γράφημα 9. Κατανομή Μ.Ο. ανά μεταβλητή βάσει το πλήθους των παιδιών στην τάξη

8.9. Ένατη ερευνητική υπόθεση

Για τον έλεγχο της ένατης ερευνητικής υπόθεσης:

H₀: Η παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά εκ μέρους των συμμετεχόντων δεν είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

H₁: Η παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά εκ μέρους των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή την «Έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά;» και οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις απόψεις τους για τη χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών τους (Ερωτήματα 16, 22, 28 και 29). Από την εκτίμηση του μοντέλου, προκύπτει ο Πίνακας 29, όπου παρουσιάζονται ο συντελεστής προσδιορισμού (0,383) και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (0,292), γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι το μοντέλο προσαρμόζεται στα δεδομένα αρκετά ικανοποιητικά.

Πίνακας 29. Σύνοψη μοντέλου

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,619 ^a	,383	,292	,42166

Στον Πίνακα 30 παρουσιάζεται η στατιστική F του μοντέλου, που η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο εμπιστοσύνης (Sig.) 5 ή 0,050. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι υπάρχει μία στατιστικά σημαντική γραμμική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες και στις ανεξάρτητες μεταβλητές, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στην αποδοχή της εναλλακτικής υπόθεσης ότι η παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά εκ μέρους των συμμετεχόντων είναι στατιστικά σημαντικό όσον αφορά τις απόψεις τους για τα αίτια και τους παράγοντες σχολικής διαρροής των μαθητών τους.

Πίνακας 30. Ανάλυση διακύμανσης μοντέλου

ANOVA						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	17,241	23	,750	4,216	,000 ^b
	Residual	27,736	156	,178		
	Total	44,978	179			

Τέλος, στον Πίνακα 31 παρουσιάζονται οι εκτιμημένοι συντελεστές της παλινδρόμησης μαζί με τα αντίστοιχα *t* στατιστικά. Παρατηρούμε ότι έξι από τους συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο εμπιστοσύνης 5. Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση η οποία δείχνει ότι η παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά εκ μέρους των συμμετεχόντων επιδρά στις απόψεις σχετικά με την κατάρτιση εκπαιδευτικού ($t=4,052$ Sig=0,000), με το εάν εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά ($t=3,194$ Sig=0,002), με το ότι οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου ($t=2,753$ Sig=0,007), με το ότι ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ($t=2,041$ Sig=0,043), με το γεγονός ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ($t=2,612$ Sig=0,01) και με την άποψή τους σχετικά με το εάν η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο ($t=2,693$ Sig=0,008).

Πίνακας 31. Ανάλυση συσχετίσεων μοντέλου

Coefficients						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,488	,477		3,122	,002

Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική	,070	,051	,103	1,364	,175
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.	-,033	,068	-,040	-,495	,621
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.	-,005	,065	-,007	-,082	,935
Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.	-,065	,061	-,106	-1,064	,289
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	,413	,102	,330	4,052	,000
Σtereότυπα - προκαταλήψεις	,044	,077	,044	,568	,571
Στεγαστικό - οικιστικό πρόβλημα	-,107	,093	-,090	-1,152	,251
Κουλτούρα	-,260	,158	-,130	-1,640	,103
Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;	-,218	,068	-,285	-3,194	,002
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.	,057	,049	,097	1,151	,251

Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;	,065	,098	,058	,664	,507
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	-,407	,148	-,232	-2,753	,007
Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά;	,069	,064	,085	1,076	,283
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	,158	,077	,191	2,041	,043
Ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;	-,024	,076	-,027	-,315	,753
Η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού;	-,067	,049	-,120	-1,359	,176
Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου	,042	,073	,052	,578	,564

διδασκαλίας θα περιόριζε σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;					
Η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	-,083	,089	-,073	-,927	,355
Η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;	-,045	,050	-,064	-,907	,366
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,057	,042	-,122	-1,362	,175
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	-,108	,042	-,209	-2,612	,010
Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό	-,142	,083	-,163	-1,704	,090

εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.					
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	,205	,076	,259	2,693	,008

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 32 μπορεί να διαπιστωθεί ότι οι συμμετέχοντες που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά συμφωνούν στο ότι είναι σημαντική η κατάρτιση εκπαιδευτικού (100%) και πως οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου (100%).

Επίσης, αναφέρουν συμφωνία (39,13%) στο ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον, ενώ στην πλειοψηφία τους συμφωνούν απόλυτα (56,52%) στο ότι η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι όλοι οι συμμετέχοντες έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά, ωστόσο η αναφορά των αποτελεσμάτων πραγματοποιείται αποκλειστικά και μόνο για την διαπίστωση των απόψεών τους μέσω της κατανομής συχνοτήτων.

Πίνακας 32. Παρακολούθηση σεμιναρίων ή προγραμμάτων επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά και διαμόρφωση απόψεων

ΑΠΟΨΕΙΣ	Έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά;
----------------	---

		Ναι, έχω παρακολουθήσει	Όχι, δεν έχω παρακολουθήσει
Κατάρτιση εκπαιδευτικού	Ναι	100,00%	0,00%
	Όχι	0,00%	0,00%
Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;	Ναι	100,00%	0,00%
	Όχι	0,00%	0,00%
Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;	Ναι	48,78%	0,00%
	Όχι	51,22%	0,00%
Η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;	Συμφωνώ απόλυτα	15,22%	0,00%
	Συμφωνώ	39,13%	0,00%
	Διαφωνώ	26,09%	0,00%
	Διαφωνώ απόλυτα	19,57%	0,00%
Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.	Συμφωνώ απόλυτα	56,52%	0,00%
	Συμφωνώ	32,61%	0,00%
	Διαφωνώ	10,87%	0,00%
	Διαφωνώ απόλυτα	0,00%	0,00%

9. Συμπέρασμα

Η γλώσσα των Ρομά και η ιστορική προέλευση δεν είναι μόνο σταθεροί δείκτες της ταυτότητας των Ρομά, αλλά και βασικό στοιχείο για την εκπαιδευτική ένταξη των παιδιών Ρομά, είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση της σκέψης και των συναισθημάτων τους. Η μητρική γλώσσα ενός ατόμου αντιπροσωπεύει τη σύνδεση με τον εαυτό και την οικογένεια και είναι πολύ απαραίτητη για την ολοκληρωμένη και γνωστική ανάπτυξή τους. Τα καθήκοντα των κυβερνήσεων/υπουργείων είναι να υιοθετήσουν πολιτικές για την αύξηση της σχολικής συμμετοχής των μαθητών Ρομά εισάγοντας τη γλώσσα και την ιστορία των Ρομά στα εθνικά σχολικά προγράμματα σπουδών και υποστηρίζοντας την ανάπτυξη ποιοτικού διδακτικού υλικού, επιτρέποντας την κατάρτιση και την απασχόληση των εκπαιδευτικών Ρομά, εκπαιδεύοντας μη Ρομά εκπαιδευτικούς από την άποψη της εκπαιδευτικής Romani. κλπ.

Τα σχολεία θα πρέπει να αναλάβουν πλήρως την ευθύνη για την υποστήριξη της πολιτιστικής ταυτότητας των μαθητών Ρομά, μέσω διαφορετικών πολιτιστικών-εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και να γνωρίζουν ότι αυτό αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την σχολική επιτυχία των μαθητών. Δίνοντας στους μαθητές Ρομά την ευκαιρία να είναι αυθεντικοί, να δείξουν τον πραγματικό τους εαυτό θα εξασφαλίσουν την ευημερία τους στο σχολικό

περιβάλλον, αλλά και θα ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους γνωρίζοντας και αγκαλιάζοντας ποιοι είναι.

Η εκπαιδευτική διαδικασία χωρίς αποκλεισμούς απαιτεί ένα Σχέδιο Σχολικής Ανάπτυξης βασισμένο στην ιδιαιτερότητα του σχολικού πληθυσμού και του πολιτιστικού του υπόβαθρου. Η εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς μπορεί να είναι δυνατή μόνο εάν η γλώσσα, οι αξίες, οι ιστορίες, οι πεποιθήσεις και οι τέχνες των μαθητών Ρομά αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της μαθησιακής διαδικασίας και του μαθησιακού περιβάλλοντος.

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αγγελίδης, Π. (2011). Παιδαγωγικές της συμπερίληψης. Αθήνα: Διάδραση.

Ανδρουλιδάκη, Κ. (2019). Διαπολιτισμική Επικοινωνία στα πλαίσια του σχολείου. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, 9, 89-100. Doi: <https://dx.doi.org/10.12681/edusc.3107>

Ανδρούσου, Α. & Ασκούνη, Ν.(2004).Ετερογένεια και σχολείο, Αθήνα, Κλειδιά και Αντικλειδιά, ΥΠΕΠΘ/ Πανεπ. Αθηνών (www.kleidiakaiantikleidia.net)

Ασκούνη, Ν.(2006).Η εκπαίδευση της μειονότητας στη Θράκη. Από το περιθώριο στην προοπτική της κοινωνικής ένταξης. Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Βάμβουκας, Μ.,(2002). Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία. Αθήνα: Γρηγόρη.

Βασιλειάδου, Μ. & Παυλή-Κορρέ Μ. (2011). Η εκπαίδευση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα. Αθήνα: ΙΝΕΔΙΒΙΜ

Βασιλειάδου, Μ., Κοτσιώνης, Π., Γενιατάκη, Ε., Δρόσος, Α., & Μαρσέλος, Β., (1987). Μελέτη για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των Τσιγγάνων. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ/ Γ.Γ.Α.Ε

Γαϊτάνης, Λ. (2019). Η συμβολή του καινοτόμου προγράμματος ΖΕΠ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά.

- Γκότοβος, Α. (2002). Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Δασκαλάκη, Η., (2013). «Εκπαίδευση και ανισότητες: Μια συγκριτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών πρακτικών δυο διαφορετικών τσιγγάνικων πληθυσμών». Στο Α. Λυδάκη, Ρομά πρόσωπα πίσω από τα στερεότυπα. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Καμπέρου, Σ. (2019). Αίτια και παράγοντες σχολικής διαρροής μαθητών Ρομά: Οι αντιλήψεις εκπαιδευτικών δημοτικών σχολείων Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας.
- Κάτσικας Χ.& Καββαδίας Γ. (1996). «Η Ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000», Εκπαιδευτικοί, μαθητές και σχολική πραγματικότητα, Παιδαγωγική σειρά, Αθήνα: Gutenberg
- Κοκκίνου, Μ.(2010). Πολιτισμικές διαφορές και κοινωνικός αποκλεισμός στο σχολείο. Αθήνα: MegaPoster
- Μάρκου, Γ. Παρθένης Χ. (2011). Διαπολιτισμική εκπαίδευση. Θεωρία και πράξη. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Moraitou, M. (2013). Η υγεία των Ρομά που ζουν στην Ελλάδα. Μελέτες και εφαρμογές [The health of Roma who live in Greece. Studies and applications]. In A. Lidaki (Ed.), Ρομά. Πρόσωπα πίσω από τα στερεότυπα Roma [Faces behind the stereotypes] (pp. 131-150). Athens, GR: Alexandria.
- Μαυρομαμάτης, Γ. (2008). «Παιδιά Ρομά στο ελληνικό δημόσιο σχολείο». Στο Σ. Τρουμπέτα (Επιμ.) Οι Ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος: συμβιώσεις αναιρέσεις-απουσίες (σ.199-223). Αθήνα: Κριτική
- Μπαλούρδος, Δ., (2011). Επιπτώσεις της κρίσης στη φτώχεια και στον οικονομικό αποκλεισμό: Αρχικές μετρήσεις και προσαρμοστικές πολιτικές. (σ.134-135, Α'-Β', 165-192). Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών.
- Μπαλούρδος, Δ., Σαρρής, Ν., Τραμουντάνης, Α. & Χρυσάκης, Μ. (2014). Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. - Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες (ΕΚΟ) και διακρίσεις στην αγορά εργασίας. Αθήνα: Παπαζήση ΑΕΒΕ ΟΗΕ, (1948). Οικουμενική διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων. UN.

- Παπαδημητρακόπουλος, Β., (2013). «Η φοίτηση των Ρομά: Η δύσκολη αρχή και οι διαμορφωθείσες συνθήκες». Στο Α. Λυδάκη (Επιμ.) Ρομά πρόσωπα πίσω από τα στερεότυπα. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Παπάζογλου, Ζ. (2008). Μαθηματική διαρροή [Cd-rom]: οι μαθητές Ρομά του Γυμνασίου Ηράκλειας Ν. Σερρών:[Διπλωματική διατριβή].
- Παπακωνσταντίνου, Γ., Βασιλειάδου, Μ., & Παυλή-Κορρέ, Μ., (2004). Οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα. Πρώτη (1998) και δεύτερη (1999) φάση της έρευνας. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Παρθένης, Χ. & Τσέλιου, Ε. (2012). Εκπαιδευτική ένταξη μελέτη του εκπαιδευτικού αποκλεισμού, ισότιμη εκπαίδευση και κοινωνική αποδοχή των παιδιών ρομικής καταγωγής, με την παρέμβαση του προγράμματος: «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» - Ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία. Επιστήμες Αγωγής, τ. 2012, 151-173.
- Παρθένης, Χ., & Φραγκούλης, Γ., (2015). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση απέναντι σε νέες προκλήσεις. Ρομά. Μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Παρθένης, Χ. (2018). Η ένταξη των Ρομά στην ελληνική κοινωνία, Γρηγόρη
- Πέτρου, Α. (2016). Κοινωνικοοικονομικό status οικογένειας και σχολική διαρροή μαθητών Ρομά: Η περίπτωση του Δροσερού Ξάνθης.
- Σαλωνίτης, Π. (2004). Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων και Επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Ιωάννινα.
- Σταμίρης, Γ. (2013). Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Τελέρθιον.
- Φίλιας Β.,(1995). Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών Ερευνών. Αθήνα : Εκδ. Gutenberg, Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη.
- Φλεβάρη, Α., Μαρώνου, Α., & Βάδεν, Ο. (2017). Σχολική διαρροή των παιδιών Ρομά στον Δήμο Ηρακλείου. Φραγκουδάκη, Α. (2001). Κοινωνικές ανισότητες, Διγλωσσία και σχολείο. Στο Θ. Δραγώνα, Ε., Σκούρτου& Α. Φραγκουδάκη. Εκπαίδευση: Πολιτισμικές Διαφορές και Κοινωνικές Ανισότητες, Πάτρα: ΕΑΠ
- Φλουρής, Γ., Λαμπρίνα, Γ., Παρθένης, Χ. & Μηλίγκου, Ε. (2013). Δια βίου Εκπαίδευση και Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών υπο το πρίσμα της Διαπολιτισμικής Οπτικής. Το

πρόγραμμα «εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά» ως αφετηρία νέων θεωρητικών προσεγγίσεων. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Χρονάκη, Α., (2013). Το «δικαίωμα» στο δικαίωμα της εκπαίδευσης; Ο απόηχος ενός εθνογραφικού πειράματος για τα σχολικά μαθηματικά. Στο Α. Λυδάκη (Επιμ.) Ρομά πρόσωπα πίσω από τα στερεότυπα. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Planet, (2017) Ανάλυση των μετρήσεων της σχολικής διαρροής και καταγραφή υπαρχόντων συστημάτων, απόψεων & προτάσεων καταπολέμησής της. Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

2. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Abubakar, B. (2005). Psycho-socio-linguistic factors that facilitate high achievement in senior school certificate English language. *Journal of Education and Development*, 1 (1); 67-72

Achor, E.E & Ejigbo M.A. (2006). A guide to writing research report. Kano: Sam Artrade Limited 57 Aba Road S/Gari.

Adams GR, Marshall SK. A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context. *Journal of Adolescence*. 1996; 19:429–42

Adesina, A.D.O & Oribabor, O.A. (2013). Mother tongue instruction and academic achievement of pupils in nursery schools. *International Research Journal of Arts and Social Sciences*, 2(5); 131-133

Aina J.K. Ogundele, A.G., Olanipekun, S. S. (2013, October 17). Students' Proficiency in English Language relationship with Academic Performance in Science and Technical Education. *American Journal of Educational Research*, 1(9), 355 - 358. doi: <https://10.12691/education-1-9-2>

Amundson, R., & Smith, L. (1984). Clark Hull, Robert Cummins, and Functional Analysis. *Philosophy of Science*, 51(4), 657-666. doi: <https://10.1086/289210>

Baker, C. (2001) *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Third edition. Clevedon: Multilingual Matters.

- Baker, C. (2000). *A parents' and teachers' guide to bilingualism*. 2nd Edition. Clevedon, England: Multilingual Matters.
- Benavides A., Adolfo G. Common Difficulties Observed in Abstracts Written in English by People Having Spanish as Mother Tongue, 70).
- Booth T, Ainscow M. *Index for Inclusion: a guide for school development led by inclusive values*, 2017
- Broggio, P. (2018). Cultures of Conflict Resolution in Early Modern Europe. Stephen Cummins and Laura Kounine, eds. Farnham: Ashgate, 2016. xii 292 pp. *Renaissance Quarterly*, 71(4), 1496-1497. doi: <https://10.1086/702082>
- Choroleeva K. (2012). Humanizing Language Teaching. Some Issues in Teaching English for Specific Purposes (ESP). Retrieved from <http://www.hltmag.co.uk/apr12/mart01.htm>
- Cook V. (1985). Chomsky's Universal Grammar and Second Language Learning. Retrieved from <http://homepage.ntlworld.com/vivian.c/Writings/Papers/AL85.htm>
- Corder, S. (1981). *Error analysis and interlanguage*. Oxford: Oxford University Press.
- Cummins, J. (2000) *Language, Power and Pedagogy. Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, J. (2000). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- D' Anglejan, A. (1988). Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy. Jim Cummins. Clevedon, England: Multilingual matters, 1984. Pp. x 306. *Studies in Second Language Acquisition*, 10(2), 267-269. doi: <https://10.1017/S0272263100007373>
- De Felix, J., & Acton, W. (1991). *Second Language Classrooms: Research on Teaching and Learning*. Craig Chaudron. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. Pp. xvii 221. *Studies in Second Language Acquisition*, 13(1), 103-103. doi: <https://10.1017/S0272263100009852>
- Djihed, A. (2013). *Investigating the reading difficulties of Algerian EST Student with regards to their general English knowledge*. Arab World English Journal, 4(1);203-212.

- Dralo A. (2012). The Logical Problem of Second Language Acquisition. Retrieved from http://www.pixel-online.net/edu_future2012/common/download/Paper_pdf/160-SLA04-FP-Dralo-FOE2012.pdf
- Dulay, H. & Burt, M. (2002). Natural sequences in child language acquisition. *Language Learning*, 24, 37-53.
- Dulay, H.C., Burt, M., Krashen, S. (2002) *Language Two*. Newbury House: Rowley, Mass.
- Ellis, R. (2006) *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. (2007). *Form-focused instruction and second language learning*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Fraser, B.J. 1980." Grade level and sex performance in attitude to several school subjects. *The Australian Journal of Education*, 24, 125-135.
- Gontes, K. (2002) "*Investigate How Mother Tongue Instruction Influences the Learner Performance in The Acquisition of Reading and Comprehension Skills of Khoekhoegowab Speaking Learners in Grade 2 in Comparison with Foreign Medium of Instruction*", unpublished Research Proposal, Rhodes University Education Department, 2002, p.20
- Haynes J. (1998-2005). Everything ESL. Stages of Second Language Acquisition. Retrieved from http://www.everythingsl.net/inservices/language_stages.php
- Istvan Kecskes, Tünde Papp, 2000, *Foreign Language and Mother Tongue*, in Skutnabb-Kangas and Phillipson (1989), State University of New York, Albany, p. 1
- Ivowi, U.M.O., Okebukola, P.A.O., Oludotun, J.S.O. & Akpan, B.B. (1992). *Raising the standard of performance in public examinations in science, technology and mathematics*. Stan position paper (4)
- Kaminskiene L., Kavaliauskiene G. (2007). Translation as a Learning Tool in English for Specific Purposes, 57(3).
- Krashen, S. (1999) *Condemned Without a Trial: Bogus Arguments Against Bilingual Education*. Portsmouth: Heinemann.

- Lilija A., Kavaliauskiene G. (2010). Studies about Languages. Online Reading and Writing in English for Specific Purposes Classes, 17. Retrieved from http://www.kalbos.lt/zurnalai/17_numeris/16.pdf
- Lott, D. (2003). Analyzing and counteracting interference errors, *Education Language Testing Journal*, 37 (3), 256- 261.
- Mahnke, K. (1985). The Natural Approach: Language Acquisition in The Classroom, Stephen D. Krashen and Tracy D. Terrell. Oxford: Pergamon Press, 1983. Pp. vi 191. *Studies in Second Language Acquisition*, 7(3), 364-365. doi: <https://10.1017/S0272263100005659>
- Martos V. C. M., Esteban A. A. (2002). A Case Study of Collaboration Among the ESP Practitioner, the Content Teacher and the Students, 15.
- Matras, Yaron, The status of Romani in Europe. Report commissioned by the Council of Europe's Language policy Division, October 2005
- Montalt, V., Ezpeleta, P., & García, I. (2008). The acquisition of Translation Competence through Textual Genre, *Translation Journal*, 12(4).
- Nasser Hassanzadeh, Nesa Nabifar, “*The Effect of Awareness and Explicit Knowledge of Mother Tongue Grammar on the Learning of Foreign Language Grammar*”, *Journal of Academic and Applied Studies*, Vol. 1(2) July 2011, p.7
- Odlin, T. (2009). *Language transfer: cross linguistic influence in language learning*. New York: Cambridge University Press.
- Odlin, T. (1989). *Language Transfer: Cross-linguistic influence in language learning*. New York: Cambridge University Press
- Raimes, A. (1986). *Writing: Research, Theory, And Applications*. Stephen D. Krashen. Oxford: Pergamon Press, 1984. Pp. vi 49. *Studies in Second Language Acquisition*, 8(2), 234-237. doi: <https://10.1017/S0272263100006197>
- Richards, J.C. 1985. *The Concept of Language Teaching*. London: Cambridge University Press.
- Sarau, Gheorghe, *History of the study of the Romanian language and Roma schooling in Romania (1990–2012)*, Cluj-Napoca, 2013

- Schumann, J. H. (1978). Research on acculturation model for L2 acquisition. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 7, 379-397.
- Sharma, A. (1965). R-L Symmetry of Cummins' Summational Main Line Index (1936) and Peculiarities of Asymmetric R-L Combinations. *Acta Geneticae Medicae Et Gemellologiae*, 14(2), 205-210. doi: <https://10.1017/S1120962300015316>
- Schwartz SJ, Zamboanga BL, Weisskirch RS. Broadening the Study of the self: Integrating the Study of personal identity and cultural identity. *Social and Personality Psychology Compass*. 2008; 2:635–651
- Schwartz SJ, Donnellan MB, Ravert RD, Luyckx K, Zamboanga BL. Identity development, Personality, and well-being in Adolescence and emerging adulthood: Theory, Research, and recent advances. In: Weiner IB, Lerner RM, Easterbrooks A, Mistry J, editors. *Handbook of psychology, vol. 6: Developmental psychology*. New York: John Wiley and Sons; 2013. pp. 339–364.
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). Linguistic genocide in education-or worldwide diversity and human rights? Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Suntharesan V. (2012). Role of Mother Tongue in Teaching English as a Second Language to Tamil Students. *Literature Review*, 4(30).
- Syed M, Walker LHM, Lee RM, Umaña-Taylor AJ, Zamboanga BL, Schwartz SJ, Armenta BE, Huynh QL. A two-factor model of ethnic identity exploration: Implications for identity coherence and well-being. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. 2013; 19:143–154.
- Swan M. (2008). The Influence of the Mother Tongue on Second Language Vocabulary Acquisition and Use. Retrieved from <http://www.mikeswan.co.uk/elt-applied-linguistics/influence-second-language.htm>
- Torrijos R. (2009). Effects of Cross-Linguistic Influences on Second Language Acquisition: A corpus-based study of semantic transfer in written production. Retrieved from http://www.upv.es/dla_revista/docs/art2009/11_Ramon_Torrijos_MM.pdf
- Van Gulick, R. (1986). Robert Cummins The Nature of Psychological Explanation. Cambridge: The MIT Press (1983), x 219 pp. *Philosophy of Science*, 53(4), 616-618. doi: <https://10.1086/289349>

- Von Eckardt, B. (1986). The nature of psychological explanation. Robert Cummins. Cambridge, MA: MIT Press, 1983. Pp. 219. *Applied Psycholinguistics*, 7(4), 390-393. doi: <https://10.1017/S014271640000775X>
- Walz, J. (1982). Second Language Acquisition and Second Language Learning. Stephen D. Krashen Oxford: Pergamon Press, 1981. Pp. 151. *Studies in Second Language Acquisition*, 5(1), 134-136. doi: <https://10.1017/S0272263100004733>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Η μητρική γλώσσα ως παράγοντας αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Εμπειρική έρευνα

Αγαπητοί/ές συνάδελφοι,

Το παρόν ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας με θέμα: « **Η μητρική γλώσσα ως παράγοντας αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Εμπειρική έρευνα**».

Σκοπός του είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την συμβολή της μητρικής γλώσσας των μαθητών Ρομά και τον ρόλο που αυτή διαδραματίζει στον περιορισμό της σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε σχολικές μονάδες με πληθυσμό μαθητών/μαθητριών Ρομά αλλά και σε εκπαιδευτικούς με εμπειρία σε μαθητές Ρομά. Τα στοιχεία του ερωτηματολογίου θα αξιοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο ως ερευνητικά δεδομένα της παρούσης έρευνάς μου ενώ η συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε αυτή είναι απολύτως ανώνυμη. Με την ολοκλήρωση της έρευνας τα αποτελέσματά της θα είναι διαθέσιμα στους/στις συμμετέχοντες/συμμετέχουσες εκπαιδευτικούς.

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι πολύτιμη και θα συνεισφέρει σημαντικά στην ολοκλήρωσή της.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συνεργασία και το χρόνο σας.

Με εκτίμηση,

Καλλίνη Κωνσταντίνα ΠΕ60, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

* Required

Μέρος 1ο: Δημογραφικά - Προσωπικά στοιχεία

1. Φύλο*

Φύλο	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Άνδρας		
Γυναίκα		

2. Ειδικότητα*

Ειδικότητα	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΠΕ 06		
ΠΕ 11		
ΠΕ 60		
ΠΕ 70		
ΠΕ 71		
Άλλη:	(Παρακαλώ να αναφέρετε την ειδικότητά σας)	

3. Έτη υπηρεσίας*

Έτη	ΝΑΙ	ΟΧΙ
1 - 5		
6 - 10		
11 - 15		
16 - 20		
21 - 25		
26 και άνω		

4. Ηλικιακή ομάδα*

Ηλικία (έτη)	ΝΑΙ	ΟΧΙ
έως 29 ετών		
30 - 39		
40 - 49		
50 - 59		
60 και άνω		

5. Σπουδές*

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Παιδαγωγική Ακαδημία		
Απόφοιτος Π.Τ.Δ.Ε.		
Άλλο πτυχίο		
Διδασκαλείο		
Μεταπτυχιακό Δίπλωμα		
Διδακτορικό Δίπλωμα		
Ειδικευμένες Σπουδές για μαθητές/μαθήτριες Ρομά		

6. Σχέση εργασίας*

Σχέση εργασίας	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Μόνιμος		
Αναπληρωτής		

7. Χρονικό διάστημα εργασίας στο συγκεκριμένο σχολείο*

Διάστημα εργασίας	ΝΑΙ	ΟΧΙ
1 - 5		
6 - 10		
11 - 15		
16 - 20		
20 και άνω		

8. Πόσα παιδιά Ρομά φοιτούν στην τάξη σας;*

Αριθμός μαθητών	Αγόρια	Κορίτσια

9. Έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια ή προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών Ρομά;*

Παρακολούθηση σεμιναρίων	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Ναι, έχω παρακολουθήσει		
Όχι, δεν έχω παρακολουθήσει		

Άλλο: _____	Παρακαλώ περιγράψτε: _____
-------------	----------------------------

Μέρος 2ο: Αίτια και παράγοντες σχολικής διαρροής μαθητών Ρομά

10. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*
 Η φοίτηση των παιδιών Ρομά είναι τακτική.

Σημειώστε ένα X			
Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

11. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*
 Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες.

Σημειώστε ένα X			
Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

12. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*
 Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται σε οικονομικούς παράγοντες.

Σημειώστε ένα X			
Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

13. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*
 Η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά οφείλεται στην ανεπάρκεια του σχολικού θεσμού να εντάξει όλους τους μαθητές.

Σημειώστε ένα X			
Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

14. Για ποιους άλλους λόγους πιστεύετε ότι συμβαίνει η σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά;*

Σημειώστε ένα X		
	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Κατάρτιση εκπαιδευτικού		
Στερεότυπα/προκαταλήψεις		
Στεγαστικό -οικιστικό πρόβλημα		
Κουλτούρα		
Άλλο: _____	Παρακαλώ περιγράψτε: _____	

15. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*
 Εφαρμόζονται δράσεις για την εποικοδομητική και ομαλή συνύπαρξη στο σχολείο μαθητών Ρομά;

Σημειώστε ένα X			
Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

16. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*
Οι γονείς των μαθητών/μαθητριών Ρομά επιθυμούν την χρήση της μητρικής τους γλώσσας, για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

17. Έρχονται οι γονείς των μαθητών Ρομά στο σχολείο για να ενημερωθούν για την πρόοδο του παιδιού τους;*

Ενημέρωση προόδου	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Ναι		
Όχι		
Άλλο: _____	Παρακαλώ περιγράψτε: _____	

18. Οι γονείς των μαθητών Ρομά προτρέπουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε γιορτές και εκδηλώσεις του σχολείου;*

Συμμετοχή μαθητών/μαθητριών	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Ναι		
Όχι		
Άλλο: _____	Παρακαλώ περιγράψτε: _____	

19. Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με τους γονείς των μαθητών Ρομά ;*

Σχέση Συνεργασίας	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Ανύπαρκτη		
Σπάνια		
Συχνή		
Ουσιαστική		

20. Ο γλωσσικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά επηρεάζεται από τη σχολική τους φοίτηση ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

21. Πιστεύετε ότι ο σχολικός εγγραμματισμός των μαθητών/μαθητριών Ρομά, συσχετίζεται με την σταθερή φοίτηση των μαθητών/μαθητριών στο σχολείο ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

22. Πιστεύετε ότι η αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά από τους/τις εκπαιδευτικούς θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση του σχολικού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών Ρομά ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

23. Πόσο συμφωνείτε με την άποψη ότι:

Η υιοθέτηση μιας κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας θα περιορίζει σταδιακά το φαινόμενο της σχολικής τους διαρροής ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

24. Πιστεύετε ότι η ενδεχόμενη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σπίτι από τους γονείς τους, ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

25. Πιστεύετε ότι η παρακολούθηση μαθητών/μαθητριών Ρομά προγραμμάτων ενδοσχολικής υποστήριξης (τάξη ΖΕΠ I & II), ενισχύει τις επιδόσεις τους στα γλωσσικά μαθήματα ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

26. Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

27. Πιστεύετε ότι η φοίτηση των παιδιών σ' ένα σχολείο αμιγώς Ρομά δεν αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των μαθητών/μαθητριών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον ;*

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

28. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*

Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο σχολικό εγχειρίδιο γλωσσικών μαθημάτων με την ενσωμάτωση στοιχείων της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών/μαθητριών Ρομά.

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

29. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με την παρακάτω άποψη;*

Η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών/μαθητριών Ρομά κατά την προετοιμασία ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλει σημαντικά στην σχολική τους φοίτηση και πρόοδο.

Σημειώστε ένα X

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

Κωνσταντίνα Καλλίνη ΠΕ60